

provinsje fryslân
provincie fryslân

postbus 20120
8900 hm leeuwarden
tweebaksmarkt 52

telefoon: (058) 292 59 25
telefax: (058) 292 51 25
www.fryslan.frl

Aan het college van Gedeputeerde Staten
van de provincie Fryslân
Afdeling Omgevingszaken
Postbus 20120
8900 HM LEEUWARDEN

Leeuwarden, 10 oktober 2017

Verzonden,

11 OKT. 2017

Ons kenmerk : 01455915 (Awb 77/17, 79/17 t/m 117/17, 121/17 t/m 159/17, 161/17 t/m 199/17)

Afd./Opgave : Commissie voor Bezwaar en beroep

Behandeld door : [redacted] / (058) 292 [redacted] of bezwaar@fryslan.frl

Uw kenmerk : -

Bijlage(n) : 5

Onderwerp : advies inzake bezwaarschriften

Commissie : [redacted], [redacted], [redacted]

Geacht college,

1. Inleiding

Hierbij brengen wij u advies uit naar aanleiding van de namens de Coöperatie Mobilisation for the Environment U.A. te Nijmegen en de Vereniging Leefmilieu te Nijmegen verder gezamenlijk te noemen bezwaarmakers, door mr. [redacted] op 28 mei 2017 en [redacted] ingediende bezwaarschriften tegen de bij uw besluiten van [redacted] 21 en [redacted] april 2017 respectievelijk [redacted] en [redacted] verleende vergunningen op grond van artikel 2.7, tweede lid, van de Wet natuurbescherming (hierna: Wnb).

2. Verloop van de procedure

Bij verschillende besluiten heeft uw college in de maanden april en mei 2017 vergunningen op grond van artikel 2.7, tweede lid, van de Wnb verleend voor het exploiteren en/of uitbreiden en wijzigen van verschillende agrarische bedrijven. Een overzicht van de betrokken vergunninghouders (120) is bijgevoegd als bijlage 1.

Tegen deze besluiten is namens bezwaarmakers bezwaar gemaakt (de bezwaarschriften Awb 76/17 en 160/17 zijn inmiddels ingetrokken). In deze bezwaarschriften wordt - kort samengevat - de rechtmatigheid van het Programma Aanpak Stikstof (hierna: PAS) als grondslag voor de bestreden besluiten bestreden. Volgens bezwaarmakers voldoet het PAS niet aan artikel 6, eerste, tweede en derde lid, van de Habitatrichtlijn en de jurisprudentie van de het Hof van Justitie van de Europese Unie te Luxemburg (hierna: HvJ) ter zake.

[REDACTED]

De algemene kamer van de commissie voor bezwaar- en beroepschriften en klachten van de provincie Fryslân (hierna te noemen: de commissie) heeft bezwaarmakers bij brief van 13 juli 2017 uitgenodigd voor de hoorzitting. De desbetreffende vergunninghouders, die de commissie in deze procedure aanmerkt als derde belanghebbenden, zijn geïnformeerd over de bezwaarschriften en zijn tevens uitgenodigd voor de hoorzitting.

[REDACTED]

Bij brief van 3 augustus 2017 hebben bezwaarmakers een reactie gegeven op de ontvankelijkheidsvraag, zoals die in de uitnodiging voor de hoorzitting aan de orde is gesteld.

Ten behoeve van de mondelinge behandeling heeft uw college op 3 augustus 2017 in deze zaken een verweerschrift ingediend, dat is toegezonden aan bezwaarmakers en de derde belanghebbenden.

Naar aanleiding van het verweerschrift hebben bezwaarmakers op 23 augustus 2017 een aanvulling op de bezwaarschriften ingediend

Op 14 september 2017 heeft de commissie een hoorzitting gehouden. Het verslag van de hoorzitting is opgenomen in bijlage 2.

Namens bezwaarmakers is verschenen [REDACTED].
Uw college werd vertegenwoordigd door [REDACTED], [REDACTED] en [REDACTED].

Als gemachtigden en derde belanghebbenden in deze procedures zijn de in bijlage 4 vermelde personen verschenen.

[REDACTED]

De voor deze procedures relevante regelgeving is opgenomen in bijlage 3.

3. Ontvankelijkheid

[REDACTED]

De overige ingediende bezwaarschriften zijn volgens uw college binnen de in artikel 6:7 van de Awb gestelde termijn ingediend.

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

Verder is de commissie van oordeel dat bezwaarmakers zijn aan te merken als belanghebbenden. De bezwaarschriften zijn voldoende gemotiveerd en voldoen ook overigens aan de vereisten van artikel 6:5 van de Awb om deze in behandeling te kunnen nemen. De bezwaren zijn naar het oordeel van de commissie in zoverre dan ook ontvankelijk.

4. Relevante jurisprudentie

Op 17 mei 2017 heeft de Afdeling een tweetal belangrijke uitspraken gedaan over het PAS. In deze uitspraken heeft de Afdeling zogenoemde prejudiciële vragen gesteld aan het HvJ. Dit komt er in het kort gezegd op neer dat de Afdeling aan het HvJ de vraag heeft voorgelegd of het PAS in overeenstemming is met de Europese Habitatrichtlijn en aldus juridisch houdbaar is.

Het gaat om de uitspraken: ECLI:NL:RVS:2017:1259 en ECLI:NL:RVS:2017:1260.

Naar het oordeel van de commissie is voor de onderhavige bezwaarschriften vooral van belang de eerstgenoemde uitspraak, die betrekking heeft op veehouderijen waarvoor op basis van het PAS vergunningen zijn verleend. Deze zal hierna worden aangehaald als de uitspraak van de Afdeling.

5. Overwegingen

De commissie ziet zich thans geplaatst voor de beantwoording van de vraag of uw college de hier aan de orde zijnde vergunningen als bedoeld in artikel 2.7, tweede lid, van de Wnb, met toepassing van het PAS heeft kunnen verlenen.

Allereerst stelt de commissie vast dat uw college in het verweerschrift onderscheid heeft gemaakt tussen vergunningen, waarbij sprake is van afnemende of gelijkblijvende depositie enerzijds en vergunningen waarbij sprake is van toenemende depositie anderzijds.

5.1 Afnemende of gelijkblijvende depositie

Ten aanzien van de zaken waarin naar het oordeel van uw college bij de vergunningverlening sprake is van afnemende depositie dan wel van een gelijkblijvende depositie (dit betreft de zaken Awb [redacted] en [redacted]), overweegt de commissie het volgende.

Bezwaargrond:

[redacted]

Verweer van uw college:

[redacted]

Oordeel van de commissie:

[redacted]

[Redacted text block]

In het navolgende gaat de commissie in op de aangevoerde bezwaren, daarbij de door bezwaarmakers gehanteerde volgorde van de bezwaargronden volgend.

5.2 Algemeen

De commissie zal, nu bezwaarmakers in algemene bewoordingen bezwaar hebben gemaakt tegen de onderhavige vergunningen, bij de beoordeling van de bezwaargronden niet specifiek op de afzonderlijke vergunningen ingaan.

Bezwaargrond:

Bezwaarmakers stellen ten aanzien van alle bestreden vergunningen dat er sprake is van een toename van ammoniakdeposities bij reeds stikstofoverbelaste krachtens de Wnb beschermde natuurwaarden. Volgens bezwaarmakers stelt uw college dat dit toegestaan is onder verwijzing naar de passende beoordeling behorend bij het PAS. Bezwaarmakers bestrijden echter in het algemeen de rechtmatigheid van het PAS als grondslag voor de bestreden besluiten, aangezien het PAS niet voldoet aan het bepaalde in de Habitatrichtlijn, inclusief de daarbij behorende jurisprudentie van het HvJ.

Verweer van uw college:

Namens uw college is hierover in het algemene gedeelte van het verweerschrift naar voren gebracht dat de Afdeling in de uitspraak voorlopige antwoorden op de prejudiciële vragen

geeft. Volgens uw college blijkt uit deze antwoorden dat de Afdeling zelf van oordeel is dat het PAS-systeem verenigbaar is met de Habitatrichtlijn. Uw college ziet geen aanleiding om vooruitlopend op het oordeel van het HvJ de toedeling van ontwikkelingsruimte onder het PAS op te schorten. Evenmin geeft het oordeel van de Afdeling, dat de berekende depositieruimte dient te worden onderbouwd, uw college aanleiding tot het herroepen van de bestreden besluiten. In afwachting van deze onderbouwing is het PAS naar de mening van uw college onverminderd in werking.

Oordeel van de commissie:

Allereerst acht de commissie het van belang op te merken dat Europese regelgeving waarvan de implementatietermijn is verstreken, waaronder ook de Habitatrichtlijn, rechtstreekse werking heeft en zich dus ook rechtstreeks richt tot bestuursorganen. Dit betekent eveneens dat burgers en bedrijven een beroep kunnen doen op die regelgeving. Bestuursorganen (gemeenten, provincies en waterschappen) zijn verantwoordelijk voor een correcte naleving van de bepalingen van Europees recht, ook wanneer de nationale wetgever deze niet (tijdig) of onjuist heeft overgezet in het nationale recht.

Het vorenstaande houdt in beginsel ook in dat uw college zich in uw besluitvorming een oordeel zou moeten vormen over de vraag of er sprake is van strijd met Europese regelgeving.

De commissie overweegt echter tevens dat de Afdeling zich inmiddels heeft gebogen over de juridische houdbaarheid van het PAS, ook in het licht van de Habitatrichtlijn. De commissie acht het alleszins aanvaardbaar dat uw college de - zeer uitvoerige - uitspraak van de Afdeling als leidraad neemt. Ten aanzien van de onderhavige bezwaargrond acht de commissie van belang dat de Afdeling zich in haar eindoordeel van de uitspraak, in rechtsoverweging 29.3, op het standpunt stelt dat aannemelijk is dat artikel 6 van de Habitatrichtlijn ruimte biedt voor het PAS-toestemmingsregime op grond waarvan projecten en andere handelingen die stikstofdepositie veroorzaken die een bepaalde drempel- of grenswaarde niet overschrijden zonder individuele toestemming zijn toegestaan en dat bij de verlening van de vergunning gebruik kan worden gemaakt van de passende beoordeling die voor het PAS is gemaakt. Weliswaar acht de Afdeling een nadere onderbouwing nodig van enkele keuzes, gegevens en aannames die ten grondslag liggen aan het PAS en de daarbij behorende passende beoordeling, maar zij acht het waarschijnlijk dat deze gebreken zodanig hersteld kunnen worden dat het PAS ongewijzigd of in bijgestelde vorm, dat wil zeggen met depositieruimte of met bijstelling van de reservering van de depositieruimte voor autonome ontwikkelingen, doorgang kan vinden.

Verder acht de commissie van belang dat de Afdeling, hoewel daarom is verzocht, ook geen aanleiding heeft gezien voor het treffen van een voorlopige voorziening. De Afdeling verwacht voornamelijk niet dat het niet treffen van een voorlopige voorziening zal leiden tot onomkeerbare gevolgen. Overigens wijst de Afdeling er wel op dat dit onverlet laat dat, zolang de vergunningen niet in rechte onaantastbaar zijn, de vergunninghouders daarvan op eigen risico gebruik maken.

Gelet op het vorenstaande is de commissie, in tegenstelling tot hetgeen bezwaarmakers betogen, van oordeel dat de uitspraak van de Afdeling zich er niet tegen verzet dat uw college, voornamelijk met gebruikmaking van het PAS, besluiten neemt op vergunningaanvragen.

Voor het innemen van een ander standpunt acht de commissie, daarbij het (voorlopig) oordeel van de Afdeling volgend, geen redenen aanwezig.

5.3 Beoordeling bezwaargronden en verweer

Bezwaar 1: Vrijstelling merendeel agrarische deposities van vergunningplicht in strijd met Habitatrichtlijn:

“Vrijstelling merendeel agrarische deposities van vergunningplicht is in strijd met Habitatrichtlijn. Artikel 19da en artikel 19kh lid 7 en 9 (voormalige) Nb-wet biedt vrijstelling van vergunningplicht krachtens de Natuurbeschermingswet. Hierop zijn middels het Besluit natuurbescherming alle bedrijfsdeposities lager dan 1,0 mol of 0,05 voorwaardelijk vergunningvrij verklaard, met de aantekening dat alle deposities boven de 0,05 mol meldingsplichtig blijven.

Het (voormalige) Besluit Vergunningen Nb-wet 1998 Vrijstelling Vergunningplicht Weiden van Vee en Gebruik Meststoffen zijn ook de deposities vanwege mesten en beweiden uitgezonderd van vergunningplicht. Inmiddels is middels een Provinciale Verordening getracht te voorzien in het vrijstellen van bemesten en beweiden.

Deze vrijstellingen verhoudt zich niet tot de jurisprudentie van het Hof van Justitie, waaronder HvJ 538/09 (EC-België 26 mei 2011), HvJ 182/10 (Solvay 16 febr. 2012), HvJ 241/08 (EC-Frankrijk 4 maart 2010), HvJ 98/03 (EC-DLD 10 jan. 2006) en HvJ 98-03.”

Verweer van uw college:

“In de eerste plaats merken wij op dat de vergunde deposities in de bestreden besluiten, hoger zijn dan de drempelwaarde van 0,05 mol N/ha/jr.

Daarnaast merken wij op dat deposities voor projecten en andere handelingen die een stikstofdepositie veroorzaken die lager is dan de drempelwaarde van 0,05 mol/ha/jr. passend zijn beoordeeld. Deze deposities maken onderdeel uit van de depositieruimte voor autonome ontwikkeling. Ook deposities waarvoor een meldingsplicht geldt zijn passend beoordeeld.

Voor deze deposities onder de grenswaarde is specifiek ruimte gereserveerd binnen de totale beschikbare depositieruimte. De onderhavige situatie is daarom niet vergelijkbaar met de door bezwaarmakers genoemde arresten van het Europese Hof. In die jurisprudentie waren activiteiten van de vergunningplicht uitgezonderd zonder dat daarvoor een passende beoordeling was opgesteld. Ook de Afdeling bestuursrechtspraak komt tot deze conclusie in haar voorlopige oordeel in rechtsoverwegingen 9.11 en 9.12 van de tussenuitspraak van 17 mei 2017 (ECLI:NL:RVS:2017:1259) De depositiebijdragen onder de grenswaarde worden meegenomen in AERIUS Monitor, zodat het mogelijk is bij te sturen indien dat nodig blijkt.

Op grond van artikel 2.9, derde lid, van de Wnb jo. artikel 2.9 Rnb is in de Verordening Wet natuurbescherming Fryslân 2017 (inwerkingtreding per 1 januari 2017) opgenomen dat de vergunningplicht als voorzien in artikel 2.7, tweede lid, van de Wnb niet van toepassing is op het weiden van vee en het gebruik van meststoffen. Omdat het Besluit vergunningen Natuurbeschermingswet 1998, waarin deze vrijstelling was verleend per 1 januari 2017 is vervallen is deze vrijstelling op deze wijze beleidsarm voortgezet. Ook voor de uitzondering op de vergunningplicht voor beweiden en bemesten geldt dat deze is voorafgegaan door een passende beoordeling, waarin de gevolgen van het weiden van vee en het op of in de bodem brengen van meststoffen voor stikstofgevoelige natuurwaarden in Natura 2000-gebieden is beoordeeld (zo volgt ook uit r.o. 9.8 van de tussenuitspraak van de Afdeling (ECLI:NL:RVS:2017:1260). Van strijd met het Europese recht en de door bezwaarden genoemde Europese jurisprudentie is volgens ons dan ook geen sprake.

In de tussenuitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak zijn prejudiciële vragen gesteld over de verenigbaarheid van de uitzondering op de vergunningplicht voor het weiden van vee en het op of in de grond brengen van meststoffen met art. 6, tweede en derde lid van Europese richtlijn (ECLI:NL:RVS:2017:1260). De Afdeling geeft in haar (voorlopige) antwoord op de prejudiciële vragen aan zelf van oordeel te zijn dat het PAS-systeem verenigbaar is met de Habitatrichtlijn, mede in het licht van de toepasselijkheid van 2.4 Wnb. Wij zien daarom geen aanleiding om vooruitlopend op een oordeel van het Europese Hof van Justitie deze vrijstelling van vergunningplicht op te schorten. Evenmin geeft ons dit aanleiding tot het herroepen van de bestreden besluiten.

Deposities vanwege mesten en beweiden hebben overigens geen onderdeel uitgemaakt van de aanvragen van de bestreden besluiten en zijn door ons derhalve ook niet vergund.

In bijlage 1 hebben wij tot uitdrukking gebracht dat in een groot aantal gevallen beweiding ook geen enkele rol heeft gespeeld in de met ontwikkelingsruimte vergunde stalemissies. Het gaat om 44 van de 121 besluiten. In geval van 7 besluiten is het daartegen gerichte bezwaar o.i. niet ontvankelijk. Dat betekent dat er in 70 van de 121 besluiten beweiding een rol heeft gespeeld in de met ontwikkelingsruimte vergunde stalemissies.”

Oordeel van de commissie:

De commissie volgt uw college in de opvatting dat de onderhavige situaties niet vergelijkbaar zijn met de door bezwaarmakers aangehaalde arresten van het HvJ. Overigens merkt de commissie hierbij wel op dat bezwaarmakers op geen enkele wijze hebben gespecificeerd in welke van de nu voorliggende vergunningen dat aan de orde is.

De commissie ziet zich in deze opvatting gesteund door hetgeen de Afdeling in haar uitspraak in rechtsoverweging 9.12 heeft overwogen. Volgens de Afdeling biedt de jurisprudentie van het HvJ geen aanknopingspunten voor het oordeel dat artikel 6, tweede en derde lid, van de Habitatrichtlijn in de weg staan aan een wettelijke regeling die ertoe strekt dat projecten en andere handelingen die stikstofdepositie veroorzaken die een bepaalde drempel- of grenswaarde niet overschrijden zijn uitgezonderd van de vergunningplicht en derhalve zonder individuele toestemming zijn toegestaan, ervan uitgaande dat de gevolgen van alle projecten en andere handelingen tezamen die gebruik kunnen maken van de wettelijke regeling voor de vaststelling van die wettelijke regeling passend zijn beoordeeld. De passende beoordeling van een programma, zoals het PAS, kan naar het oordeel van de Afdeling aan zo'n wettelijke regeling ten grondslag worden gelegd. In het PAS zijn namelijk de cumulatieve gevolgen van een bepaalde hoeveelheid stikstofdepositie die veroorzaakt kan worden door activiteiten die zijn uitgezonderd van de vergunningplicht en door vergunningplichtige activiteiten, beoordeeld.

Ten aanzien van de vraag of de uitzondering op de vergunningplicht voor het weiden en het op of in de bodem brengen van meststoffen die in de provinciale verordening is opgenomen, verenigbaar is met artikel 6 van de Habitatrichtlijn, overweegt de commissie het volgende.

Anders dan in de situaties in de arresten van het HvJ, is hier wel een passende beoordeling gemaakt. Zoals de Afdeling in rechtsoverweging 9.9 van ECLI:NL:RVS:2017:1260 overweegt, acht zij aannemelijk dat artikel 6, derde lid, van de Habitatrichtlijn zich niet verzet tegen een wettelijke regeling die een bepaalde categorie van activiteiten, zoals in dit geval het weiden van vee en het op of in de bodem brengen van meststoffen, uitzondert van de vergunningplicht, ervan uitgaande dat de gevolgen daarvan voor de stikstofgevoelige natuurwaarden in Natura 2000-gebieden voor de vaststelling van de wettelijke regeling passend zijn beoordeeld.

Met uw college is de commissie dan ook van oordeel dat er geen aanleiding is om vooruitlopend op een oordeel van het HvJ de vrijstelling van vergunningplicht in dit soort situaties op te schorten.

Ten aanzien van de opmerking van uw college dat het bezwaar in een zevental zaken niet ontvankelijk is, wijst de commissie er op dat - zoals hiervoor al overwogen - naar haar oordeel in geen van de zaken sprake is van niet-ontvankelijkheid wegens termijnoverschrijding. Gelet op de hiervoor weergegeven overwegingen over beweiding, kan naar het oordeel van de commissie een concrete aanduiding van de zaken waarin dat aan de orde is achterwege blijven. De commissie is van oordeel dat deze bezwaargrond geen doel treft.

Bezwaar 2: Autonome situatie:

"In de autonome situatie zijn ten onrechte niet de deposities buiten beschouwing gelaten van plannen en projecten waarbij ook een depositietoename optreedt en die zonder PB c.q. vergunning zijn gerealiseerd. Grofweg betreffen dit de illegale bedrijfsuitbreidingen tussen 2004 en 2014. Die plannen en projecten dienen buiten beschouwing te blijven in de autonome beoordeling om een representatief beeld te tonen van het verschil tussen de autonome situatie versus de PAS-maatregelen. De autonome situatie wordt thans ten onrechte op onjuiste gronden negatiever weergegeven en de PAS-maatregelen positiever. Dit gebrek in de PAS staat in de weg aan de zekerstelling dat met de PAS geen significant negatieve effecten optreden."

Verweer van uw college:

"De aanvragen zijn beoordeeld op grond van de beoordelingssystematiek zoals opgenomen in de Wnb en het PAS (Titel 2.1 Besluit natuurbescherming en de daarbij behorende regelgeving (o.a. artikel 2.4 van de Rnb).

In de uitspraak van de Afdeling van 17 mei 2017 (ECLI:NL:RVS:2017:1259, r.o. 11.6) is deze grond door de Afdeling beoordeeld. De Afdeling concludeert dat deze grond faalt."

Oordeel van de commissie:

Met uw college is de commissie van oordeel dat de vergunningen konden worden verleend op grond van de beoordelingssystematiek van de Wnb en het PAS. Uit rechtsoverweging 11.6 van de uitspraak volgt dat de Afdeling van oordeel is dat, aangezien in de passende beoordeling van het PAS de feitelijk veroorzaakte stikstofdepositie in 2014 is betrokken, gewaarborgd is dat de gevolgen van stikstofdepositie veroorzaakt door activiteiten waarvoor op basis van het PAS alsnog toestemming kan worden verleend, passend zijn beoordeeld. De omstandigheid dat deze deposities in het PAS-regime niet worden bestempeld als toenames, vloeit voort uit de gekozen systematiek om 2014 als uitgangssituatie te kiezen. De Afdeling acht dat niet in strijd met artikel 6 van de Habitatrichtlijn, omdat de depositie van deze activiteiten alsnog passend is beoordeeld.

Naar het oordeel van de commissie treft dit bezwaar dan ook geen doel.

Bezwaar 3: Bronmaatregelen: zowel toekomstig alsook onvoldoende zeker:

"Met de PAS zijn agrarische bronmaatregelen voorzien, gericht op een ammoniakemissiereductie van 10 kton. Onder meer deze veronderstelde reductie van 10 kton ammoniakemissie biedt volgens GS ruimte voor het deels weer laten opvullen met depositietoenames van bedrijfsuitbreidingen (ontwikkelingsruimte). Naast de bronmaatregelen zijn in de PB ook herstelmaatregelen voorzien, op basis waarvan wordt gesteld dat de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet zullen worden aangetast. Cliënten reageren hierop als volgt. Feit is dat tot op heden een groot aantal

bedrijfsdepositietoenames zijn toegestaan, bovendien voor onbepaalde tijd, terwijl de PAS een beperkte looptijd heeft van 6 jaar én met de PAS geen goede staat van instandhouding wordt gerealiseerd van de omliggende stikstof overbelaste natuurtypen in de relevante beschermingszones. Cliënten stellen dat de bron- en herstelmaatregelen onvoldoende zeker zijn, en bovendien voor het merendeel toekomstig geëffectueerd worden. Aan de PB kan niet de zekerheid worden ontleend dat het de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet zal aantasten.”

Verweer van uw college:

“In het PAS is aangegeven welke natuurherstel- en emissiebronmaatregelen met welke planning (binnen welke PAS-perioden) uitgevoerd zullen gaan worden en hoe de uitvoering van de maatregelen is geborgd. Per habitatype heeft daarop een beoordeling plaatsgevonden of het maatregelenpakket voldoende is om het instandhoudingsdoel te realiseren. Daarbij is betrokken het treffen van generieke emissiebeperkende maatregelen en de uitgifte van de ontwikkelingsruimte.

Op basis daarvan is geoordeeld dat er met de uitgifte van ontwikkelingsruimte in relatie tot het geschetste depositieverloop en bij de uitvoering van de in deze gebiedsanalyse genoemde en geborgde maatregelen op habitatniveau geen verslechtering optreedt, behoud gedurende de eerste PAS periode is geborgd en daar waar uitbreidings- en of verbeterdoelen aan de orde zijn, geldt dat deze op termijn behaald kunnen worden ondanks de uitgifte van ontwikkelingsruimte. Het is onder deze condities daarom verantwoord om over te gaan tot het uitgeven van de ontwikkelingsruimte.

In de uitspraak van de Afdeling van 17 mei 2017 (ECLI:NL:RVS:2017:1259, r.o.10.21.1) oordeelt de Afdeling dat een beperkte looptijd van 6 jaar niet in de weg staat aan vergunningverlening voor onbepaalde tijd. Deze grond faalt derhalve.”

Oordeel van de commissie:

Met betrekking tot de bezwaargrond dat vergunningen worden verleend voor onbepaalde tijd en het PAS een looptijd heeft van 6 jaar, wijst de commissie op hetgeen de Afdeling heeft overwogen in rechtsoverweging 10.21.1. Na afloop van de eerste periode van zes jaar, moet een nieuw programma worden vastgesteld, waarbij zowel de omvang van de stikstofdepositie aan het begin van het tijdvak moet worden beschreven als de wijze waarop en frequentie waarmee de rapportage plaatsvindt over de voortgang en uitvoering van de getroffen of te treffen in het programma beschreven en genoemde maatregelen en de effecten daarvan op de depositie. Daarnaast moeten de getroffen of te treffen herstelmaatregelen in het programma worden beschreven of genoemd. Het samenstel van de hiervoor bedoelde bepalingen verzekert dat het huidige programma zal worden opgevolgd door een nieuw programma waarbij rekening moet worden gehouden met zowel de reeds uitgegeven ontwikkelingsruimte bij de bepaling van de omvang van de stikstofdepositie aan het begin van het tijdvak als met de reeds getroffen en nog te treffen maatregelen. Als blijkt dat de stikstofdepositie hoger is dan verwacht zal de beschikbare depositieruimte in het tweede tijdvak daarop moeten worden aangepast. Volgens de Afdeling gaat het bezwaar, dat verslechtering van habitattypen niet is uitgesloten omdat vergunningen voor onbepaalde tijd worden verleend, terwijl het PAS voor een periode van zes jaar wordt vastgesteld, dan ook niet op.

Naar het oordeel van de commissie treft deze bezwaargrond dan ook geen doel.

Bezwaar 3a. Wijziging Besluit gebruik Meststoffen:

“Aan het aanscherpen van de regels voor mestaanwending wordt in de PB een reductie van 2 kton toegeschreven. Verweerder verwijst naar de Aerius-factsheet ‘bepalen depositiebijdrage en groei-behoefte mest’. Daarin wordt verwezen naar de CBS-notitie

'doorrekening maatregelen gericht op beperking ammoniakemissie' van 21 januari 2014. De bronmaatregelen zijn onvoldoende zeker.

Ook indien de maatregelen meer zeker potentieel tot de gestelde reductie kan leiden dan nog ontbreekt de zekerheid. Verwezen naar de PBL publicatie Beoordeling Programmatiese Aanpak Stikstof, De verwachte effecten voor natuur en vergunningverlening Bijlage Inschatting technisch potentieel landelijke maatregelen (2014). Appellanten vragen uw bijzondere aandacht voor het gegeven dat het PBL spreekt hierin over emissiereductie als 'technisch potentieel'. Het PBL benadrukt hierbij dat zowel handhaafbaarheid als ook daadwerkelijke handhaving een cruciale voorwaarden betreffen. Op de gebrekkige naleving van milieuregels in de agrarische sector wordt elders in deze brief nader ingegaan.

Een emissiereductie van 2 kton als PAS-maatregel is onvoldoende zeker als basis voor het toestaan van projectmatige depositietoenames."

Verweer van uw college:

"Voor een reactie op hetgeen bezwaarmaker over het Besluit meststoffen (3a), het Besluit emissiearme huisvesting (3b) en de voer- en managementmaatregelen (3c) stelt wordt verwezen naar hetgeen in de inleiding van dit hoofdstuk onder de kop 'algemeen' is opgemerkt over de onderbouwing van de depositieruimte."

Oordeel van de commissie:

De commissie stelt vast dat de Afdeling ten aanzien van de veronderstelde afname van de totale ammoniakemissie van 2 kton per jaar in rechtsoverweging 19.1 overweegt dat in het PAS rekening is gehouden met prognoses voor de effecten van een tweetal maatregelen, door middel van wijziging van het Meststoffenbesluit. De ene maatregel is per 1 januari 2015 in werking getreden (gebruik spuitstuk voor drijfmest) en de andere maatregel (emissiearme technieken) zou op 1 januari 2017 in werking treden. Volgens de Afdeling bestaat onzekerheid over de vraag wanneer laatstbedoelde maatregel in werking kan treden. De enkele verwachting dat deze maatregel in werking zal treden vanaf 1 januari 2018 acht de Afdeling, zo blijkt uit rechtsoverweging 19.1, onvoldoende om te kunnen stellen dat de werking van die maatregel in zoverre is verzekerd.

Bezwaar 3b. Wijziging Besluit Huisvesting emissiearme staltechnieken:

"Voor de bronmaatregel Huisvesting/maximum emissiewaarden ammoniak wordt verwezen naar het StAB-advies inzake het beroep Stg Behoud de Peel, uw zaaknr. 201600618 e.a. Aan de maatregel wordt een reductie van 1,4 kton toegeschreven in 2021. Onder meer interne saldering en opvulling van onbenutte ruimte in vergunningen, de toenemende permanente opstelling van melkrundvee, het overgangsrecht van Besluit huisvesting maken die prognose ook volgens uw adviseur onzeker."

Verweer van uw college:

"Voor een reactie op hetgeen bezwaarmaker over het Besluit meststoffen (3a), het Besluit emissiearme huisvesting (3b) en de voer- en managementmaatregelen (3c) stelt wordt verwezen naar hetgeen in de inleiding van dit hoofdstuk onder de kop 'algemeen' is opgemerkt over de onderbouwing van de depositieruimte."

Oordeel van de commissie:

De commissie stelt vast dat de Afdeling in rechtsoverweging 18.8 van de uitspraak oordeelt dat onvoldoende inzichtelijk is welke gegevens en aannames ten grondslag liggen aan de stelling dat de marge, die is aangehouden tussen de prognose van de landelijke daling van ammoniakemissie als gevolg van het BEH en de daling van ammoniakemissie waarvan in het PAS is uitgegaan, voldoende is om onzekerheden in de prognose op te vangen.

Bezwaar 3c. Aanpassing voer op vrijwillige basis:

“Over de bronmaatregel Voer- en managementmaatregelen in de veehouderij volstaan appellanten met de opmerking dat die maatregelen niet geborgd zijn, hetgeen ook wordt erkend door verweerder.”

Verweer van uw college:

“Voor een reactie op hetgeen bezwaarmaker over het Besluit meststoffen (3a), het Besluit emissiearme huisvesting (3b) en de voer- en managementmaatregelen (3c) stelt wordt verwezen naar hetgeen in de inleiding van dit hoofdstuk onder de kop ‘algemeen’ is opgemerkt over de onderbouwing van de depositieruimte.”

Oordeel van de commissie:

De commissie stelt vast dat de Afdeling in rechtsoverweging 20.4 van de uitspraak oordeelt dat niet inzichtelijk is wat precies de bijdrage is van de voer- en managementmaatregelen aan de daling van stikstofdepositie die AERIUS Monitor weergeeft.

Met betrekking tot de bezwaren die betrekking hebben op de zogenaamde bronmaatregelen (genoemd onder 3a, 3b en 3c), wijst de commissie er op dat de Afdeling in rechtsoverweging 27 oordeelt dat - onder meer - op deze punten een nadere onderbouwing nodig is. In zoverre kleven er naar het oordeel van de Afdeling gebreken aan het PAS, welke door de betreffende ministers en de staatssecretaris moeten worden hersteld. De commissie komt dan ook tot het oordeel dat de hiervoor genoemde bezwaren inzake de bronmaatregelen (onder 3a, 3b en 3c) in zoverre doel treffen.

Naar het oordeel van de commissie kan en mag uw college er vanuit gaan dat de betrokken ministers en de staatssecretaris de benodigde maatregelen zullen treffen. De commissie wijst er op dat het buiten de invloedssfeer van uw college ligt of, wanneer en in welke mate herstel van deze geconstateerde gebreken zal plaatsvinden.

Gelet op het feit dat de Afdeling het blijkens rechtsoverweging 29.4 waarschijnlijk acht dat de gebreken zodanig hersteld kunnen worden dat het PAS ongewijzigd of in bijgestelde vorm, dat wil zeggen met depositieruimte of met bijstelling van de reservering van de depositieruimte voor autonome ontwikkelingen, doorgang kan vinden, ziet de commissie op dit moment geen aanleiding om te oordelen dat de bestreden besluiten om die reden zouden moeten worden herroepen.

Bezwaar 4: Naleving van milieuregels in de agrarische sector:

“Een wettelijke regeling leidt niet noodzakelijkerwijs tot emissiereductie. Beleid kan (deels) falen, waardoor gestelde doelen niet worden bereikt. Het enkel aanscherpen van regels gericht op emissiereductie (bronmaatregelen gericht op een reductie van de agrarische deposities met 10 kton) betekent niet dat die regels ook daadwerkelijk zullen worden nageleefd.

Met de naleving van milieuregels bestaan in de agrarische sector aanmerkelijke problemen. Ter onderbouwing worden twee voorbeelden gegeven op basis van onderzoek in opdracht van het openbaar bestuur. De eerste betreft een onderzoek van de Noordelijke Rekenkamer naar het gevoerde natuurbeleid in de drie noordelijke provincies, waaronder Drenthe (Decentralisatie natuurbeleid: Noordelijke provincies aan zet. Noordelijke Rekenkamer, 22 januari 2014). Uit het onderzoek volgde dat enkel in Drenthe omstreeks 1000 (!) bedrijven in strijd met de Natuurbeschermingswet c.q. Wet Natuurbescherming zijn uitgebreid. Het

tweede voorbeeld betreft de naleving van bij omgevingsvergunning verplicht voorgeschreven luchtwassers. Als bijlage treft u aan het RIVM-rapport Naleeftekorten bij luchtwassers in de intensieve veehouderij *Effect op emissie(-reductie) van ammoniak*, RIVM brief rapport 609021121/2012 J. Vonk et al.

En, zeer recent (25 oktober 2016), stelt de SER in haar advies 'Versnelling van verduurzaming van de veehouderij' uitgebracht aan de Staatssecretaris van Economische Zaken (pag. 9):

Deugdelijk onderzoek naar de nalevingsgraad van de bestaande milieueisen in de agrarische sector en de gevolgen daarvan voor de optredende ammoniakemissies naar de lucht ontbreekt in de Passende Beoordeling. De PBL- publicatie Beoordeling Programmatische Aanpak Stikstof, De verwachte effecten voor natuur en vergunningverlening (2014) maakt geen onderdeel van de Passende Beoordeling, en aan de bevindingen over de gebrekkige naleving is in de Passende Beoordeling geen gevolg verbonden. Zonder dit onderzoek en borging van de naleving in de Passende Beoordeling kan niet met zekerheid gesteld worden dan aanscherping van de milieuregels ook daadwerkelijk tot de gestelde emissiereductie leiden. Dit moet als gebrek worden aangewezen in de Passende Beoordeling."

Verweer van uw college:

"Uitgangspunt van het PAS is dat de stikstofdepositie een dalende lijn vertoont. Bij het maken van prognoses en de beoordeling van effecten van uitgifte van ontwikkelingsruimte mag worden uitgegaan van naleving van bestaande wet- en regelgeving.

De ontwikkeling van de stikstofdepositie wordt daarbij nauwlettend gemonitord. Als blijkt dat deze daling zich niet of onvoldoende doorzet, zal worden ingegrepen. Er zijn verschillende mogelijkheden om te verzekeren dat de doelstelling van het programma wordt behaald. Er kunnen extra brongerichte maatregelen genomen worden. Er is een pakket aan reserve-maatregelen voorhanden, die zullen worden ingezet wanneer dat nodig blijkt. Ook kan de beschikbare ontwikkelingsruimte per jaar worden herzien. Het systeem van het PAS heeft een looptijd van zes jaar (2015-2021). Daarin is een buffer ingebouwd door een deel van de uit te geven "stikstofruimte" te reserveren voor de eerste helft van de zes jaar en een deel voor de tweede helft daarvan."

Oordeel van de commissie:

Allereerst is de commissie van oordeel dat een verwacht falen van beleid of regelgeving op zichzelf niet voldoende is om te stellen dat dat beleid of die regelgeving niet als basis zouden kunnen dienen voor besluitvorming.

Uit deze bezwaargrond leidt de commissie af dat bezwaarmakers stellen dat het PAS uitgaat van een autonome daling van stikstofdepositie, zonder dat daaromtrent (voldoende) zekerheid bestaat.

De commissie stelt vast dat de Afdeling in rechtsoverweging 15.6 oordeelt dat er contra-indicaties zijn die er op wijzen dat niet zonder meer kan worden uitgegaan van het doorzetten van een bestaande dalende trend van de stikstofdepositie. Volgens de Afdeling bieden het PAS of de daaraan ten grondslag gelegde stukken geen inzicht op welke wijze bij de berekening van de autonome daling van de stikstofdepositie rekening is gehouden met het gegeven dat de ammoniakconcentratie in de lucht al langere tijd niet daalt. Dit dient naar het oordeel van de Afdeling nader te worden onderbouwd.

Weliswaar treft dit bezwaar in zoverre doel, maar dit heeft, anders dan bezwaarmakers stellen, naar het oordeel van de commissie echter op dit moment niet tot gevolg dat uw

college geen toepassing zou kunnen of mogen geven aan het PAS. De Afdeling acht het gebrek op dit punt immers herstelbaar en heeft ook geen aanleiding gezien om het PAS op dit moment in zoverre buiten toepassing te laten.

Bezwaar 5: Effectiviteit herstelmaatregelen onzeker:

“Het hierboven gestelde onder ‘Bronmaatregelen’ geldt evenzeer voor de instandhoudingsmaatregelen voor de betrokken Natura 2000 zones. De in het beheerplan genoemde beheermaatregelen zijn voor een aanzienlijk deel nog te realiseren maatregelen, waarvan de effectiviteit niet is verzekerd. Aan de effectiviteit van de herstel- c.q. instandhoudingsmaatregelen wordt een schijnzekerheid toegekend.”

Verweer van uw college:

“In het PAS is aangegeven welke natuurherstelmaatregelen met welke planning (binnen welke PAS-perioden) uitgevoerd zullen gaan worden en hoe de uitvoering van de maatregelen is geborgd. De opgenomen herstelmaatregelen zijn afgeleid uit de op nationaal niveau vastgestelde herstelstrategieën. De effectiviteit van deze maatregelen is wetenschappelijk onderbouwd. Voor alle beschermde natuurwaarden heeft een beoordeling plaatsgevonden of het maatregelenpakket voldoende is om het instandhoudingsdoel te realiseren. Daarbij is het treffen van generieke emissiebeperkende maatregelen en de uitgifte van de ontwikkelingsruimte betrokken, alsook het feit dat wordt gestart met de uitgifte van ontwikkelingsruimte terwijl een deel van de herstelmaatregelen nog moeten worden uitgevoerd of pas na enige tijd effect sorteren.

Op basis daarvan is geoordeeld dat er met de uitgifte van ontwikkelingsruimte in relatie tot het geschetste depositieverloop en bij de uitvoering van de in deze gebiedsanalyse genoemde en geborgde maatregelen geen verslechtering optreedt, behoud gedurende de eerste PAS-periode is geborgd en daar waar uitbreidings- en of verbeterdoelen aan de orde zijn, geldt dat deze op termijn behaald kunnen worden ondanks de uitgifte van ontwikkelingsruimte. Het is onder deze condities daarom verantwoord om over te gaan tot het uitgeven van de ontwikkelingsruimte.

De uitvoering van de herstelmaatregelen en de effectiviteit daarvan wordt nauwlettend gemonitord. Als blijkt dat een maatregel niet uitgevoerd kan worden of niet het gewenste effect heeft kan tijdig worden ingegrepen.

In afwachting van de einduitspraak van de Afdeling wordt onverminderd uitvoering gegeven aan de in het PAS opgenomen bronmaatregelen, die zorgen voor een landelijke daling van de stikstofdepositie, en aan de herstelmaatregelen, die zorgen voor een meer robuuste natuur in de betrokken Natura 2000-gebieden.”

Oordeel van de commissie:

De commissie begrijpt het bezwaar op dit punt aldus dat bezwaarmakers stellen dat eerst met de positieve gevolgen van herstel- c.q. beschermingsmaatregelen mag worden gerekend op het moment dat deze daadwerkelijk zijn verwezenlijkt.

In de uitspraak oordeelt de Afdeling in rechtsoverweging 10.37 dat zij aannemelijk acht dat dergelijke maatregelen niet reeds getroffen hoeven te zijn en effect hoeven te hebben op het moment waarop een passende beoordeling van een plan of project wordt gemaakt. De passende beoordeling kan juist worden gebruikt om te onderzoeken welke maatregelen nodig zijn om de gevolgen van plannen en projecten voor de natuurwaarden waarvoor de Natura 2000-gebieden zijn aangewezen te voorkomen. Wel dient verzekerd te zijn dat de maatregelen die in de passende beoordeling zijn betrokken daadwerkelijk zullen worden getroffen. Voorts dient voldoende zeker te zijn dat de maatregel effectief zal zijn. De

passende beoordeling dient hierover definitieve bevindingen te bevatten die gebaseerd zijn op de beste wetenschappelijke kennis ter zake.

De Afdeling acht aannemelijk dat monitoring van de werking van het programma, de uitvoering van de maatregelen en de op basis van de beste wetenschappelijke kennis gebaseerde definitieve bevindingen over de positieve gevolgen daarvan in een passende beoordeling die ten grondslag ligt aan een programmatische aanpak, zoals het PAS, een vereiste kan zijn.

Aangezien er op dit punt geen rechtspraak van het HvJ is, heeft de Afdeling aanleiding gezien hierover prejudiciële vragen te stellen.

Nu de Afdeling ook geen aanleiding heeft gezien een voorlopige voorziening te treffen, is de commissie van oordeel dat de uitspraak zich er vooralsnog niet tegen verzet dat uw college met gebruikmaking van het PAS besluiten neemt op de vergunningaanvragen.

Naar het oordeel van de commissie is er op dit moment dan ook geen aanleiding om de bestreden besluiten op dit punt te herroepen.

Bezwaar 6: Leefgebieden van soorten die niet ook zijn aangemerkt als habitatgebied:

“Cliënten stellen dat de kaart met stikstofgevoelige natuurwaarden onvolledig is. De leefgebieden van soorten is ernstig onvolledig. De leefgebieden van soorten beperkt zich niet uitsluitend tot de kwalificerende habitatnatuurtypen. Buiten de gebieden van kwalificerende habitatnatuurtypen zijn andere natuurwaarden aanwezig die eveneens gelden als leefgebieden voor kwalificerende soorten en ook stikstofgevoelig zijn. Met die leefgebieden is geen of onvoldoende rekening gehouden in het vaststellen van de ontwikkelingsruimte. Die leefgebieden zijn niet betrokken in het berekenen de maximale ontwikkelingsruimte middels Aerius Monitor.

De gebieden zijn onvoldoende betrokken in de passende beoordeling en/of de vaststelling van de ontwikkelingsruimte. Niet is zeker gesteld dat ook bij deze gebieden geen toename optreedt van stikstofdeposities. Niet staat vast dat op stikstofgevoelige leefgebieden van soorten die niet ook habitatzones betreffen geen stikstofdepositietoename optreedt. De ontwikkelingsruimte is niet met de vereiste zorgvuldigheid berekend.”

Verweer van uw college:

“Bezwaarmaker heeft niet aangegeven welke soorten en gebieden onvoldoende zijn betrokken in de passende beoordeling en/of de vaststelling van de ontwikkelingsruimte. Hierna wordt dan ook volstaan met een algemene reactie.

Wij zijn van mening dat de bestreden besluiten op goede gronden zijn genomen. De effecten op soorten zijn voldoende in beeld. In de gebiedsanalyses is ook voor de soorten die gebruik maken van stikstofgevoelig leefgebied een analyse van de effecten van de uitgifte van ontwikkelingsruimte gemaakt. Vanwege het verschil dat op grond van de Habitat- en Vogelrichtlijn bestaat tussen de toets die voor habitattypen en voor soorten dient te worden uitgevoerd wijkt de analyse voor leefgebieden in de gebiedsanalyses af van de analyse voor habitattypen. Hierbij geldt dat de in het PAS opgenomen bronmaatregelen zorgen voor een landelijke afname van de bestaande stikstofdepositie, dus ook voor de leefgebieden. Er zijn vooralsnog geen herstelmaatregelen opgenomen die specifiek op de soorten zijn gericht. Er worden wel PAS-herstelmaatregelen getroffen die zijn gericht op het herstel van de habitattypen, waarin de soorten leven. De soorten profiteren dikwijls mee van deze maatregelen.

Overigens is inmiddels besloten om de beoordelingssystematiek voor habitattypen en leefgebieden zo veel als mogelijk gelijk te trekken in de nu aankomende actualisatie van de gebiedsanalyses en AERIUS (Monitor versie 2016L). De ontwerp-gebiedsanalyses liggen daarvoor op het moment van schrijven ter inzage. Hierin is te zien dat voor alle Natura 2000-

gebieden in en om Friesland de conclusie 1a of 1b is getrokken ten aanzien van de aanwezige soorten. Dit wil zeggen dat uit de beoordeling volgt dat minimaal behoud is geborgd. In deze nieuwe versie wordt de stikstofdepositie ook berekend op het gehele leefgebied. Vanaf 1 september 2017 is het op grond van de Regeling natuurbescherming verplicht om de berekening van de door het project veroorzaakte stikstofdepositie uit te voeren met deze nieuwe versie (Staatscourant 2017, nr. 39863 10 juli 2017). Nu op basis van de bezwaren een volledige heroverweging plaatsvindt waarbij ex nunc wordt beoordeeld of de bestreden besluiten in stand kunnen blijven, wordt een nieuwe stikstofberekening gemaakt met toepassing van deze nieuwe versie van AERIUS Calculator versie 2016L. De door bezwaarmaker aangevoerde gronden ten aanzien van de berekende depositie in AERIUS Calculator en Monitor doen zich dan niet langer voor.”

Aanvullende bezwaargronden:

In aanvulling op het bezwaarschrift hebben bezwaarmakers een aantal stikstofgevoelige leefgebieden in en nabij Fryslân en een aantal vogel- en habitatsoorten opgesomd, die afhankelijk zijn van stikstofgevoelig leefgebied. Bezwaarmakers stellen dat met de stikstofgevoeligheid van de genoemde soorten onvoldoende rekening is gehouden. Dit wordt ook onderkend in de recente aankondiging van de wijziging van het PAS.

Het gevolg hiervan is, aldus bezwaarmakers dat de depositieberekening voor alle Natura 2000-zones met terugwerkende kracht moeten worden aangepast. Volgens bezwaarmakers moet rekening worden gehouden met het gegeven dat reeds depositieruimte is toegekend die is gereserveerd voor het tweede deel van het PAS-programma. Bezwaarmakers menen dat uw college op dit onderdeel duidelijkheid dient te bieden.

Ter zitting is namens uw college naar voren gebracht dat vanwege de toevoeging van leefgebieden aan de AERIUS-calculator herberekeningen zullen moeten worden gemaakt. De eerder ingevoerde gegevens in het systeem, zullen worden vervangen door een nieuwe berekening. Verder is namens uw college naar voren gebracht dat niet te verwachten valt dat zich voor wat betreft de aanspraken op ontwikkelingsruimte veel veranderingen voordoen. Waar de herberekening er toe leidt dat de depositie in de nieuwe situatie meer dan 3 mol bedraagt, ontstaat er wel een probleem. Volgens het provinciale beleid is geen uitgifte van ontwikkelingsruimte boven de 3 mol toegestaan.

Oordeel van de commissie:

De commissie stelt vast dat inmiddels van rijkswege is besloten om de beoordelingssystematiek voor habitattypen en leefgebieden zoveel mogelijk gelijk te trekken in de nu aankomende actualisatie van de gebiedsanalyse en AERIUS (monitor versie 2016L). Verder stelt de commissie vast dat vanaf 1 september 2017 het op grond van de Rnb verplicht is om de berekening van de door het project veroorzaakte stikstofdepositie uit te voeren met deze nieuwe versie (Stcrt. 10 juli 2017, nr. 39863).

De commissie stelt vast dat hiermee aan deze bezwaargrond tegemoet is gekomen, in die zin dat bij de beoordeling van de aanvragen om een vergunning in het AERIUS-systeem ook de leefgebieden van soorten worden betrokken.

Ter zitting heeft uw college aangegeven in het kader van de volledige heroverweging in bezwaar een nieuwe stikstofberekening te zullen maken met toepassing van deze nieuwe versie van AERIUS Calculator (2016L). Volgens uw college doen de door bezwaarmaker aangevoerde gronden ten aanzien van de berekende depositie zich dan niet langer voor.

De commissie wijst er op dat pas nadat de herberekeningen zijn uitgevoerd zekerheid bestaat over de vraag welke effecten er zijn voor wat betreft de mogelijke aanspraken op

ontwikkelingsruimte. De uitkomsten van die berekeningen zijn bepalend voor de vraag of vergunningen in stand kunnen blijven dan wel dienen te worden herroepen.

Gelet op het vorenstaande kan de commissie ten aanzien van deze bezwaargrond op dit moment geen oordeel geven. Uw college zal in de besluiten op bezwaar rekening moeten houden met de uitkomsten van de herberekening als gevolg van de toevoeging van leefgebieden aan het AERIUS-systeem.

De commissie kan bezwaarmakers niet volgen in de stelling dat thans moet worden vastgesteld dat een teveel aan depositieruimte is toegekend en dat depositieruimte is toegekend die is gereserveerd voor het tweede gedeelte van het PAS-programma, alsmede dat mogelijk zelfs depositieruimte buiten het lopende PAS-programma is toegekend. Allereerst stelt de commissie vast dat bezwaarmakers deze stelling in het geheel niet hebben onderbouwd. Verder kan de commissie op basis van hetgeen namens uw college is toegelicht, evenmin steun vinden voor deze stelling. Zo waren de Natura 2000-gebieden "Alde Feanen" en "Bakkeveense Duinen" in februari 2017 al "vol" en heeft het grootste deel van de vergunningen effect op deze gebieden. De toevoeging van leefgebieden aan het AERIUS-systeem zal dan ook naar verwachting in Fryslân weinig tot geen effect hebben.

Bezwaar 7: PAS: programma op krediet I:

"In alle omstandigheden moet worden vastgesteld dat het de genoemde PAS-maatregelen hoofdzakelijk toekomstig te effectueren maatregelen zijn, ongeacht of het bron- of herstelmaatregelen zijn, dan wel maatregelen op basis van 'Hand aan de Kraan' (zie hierna). Gegeven de gestelde verknochtheid van de verschillende maatregelen in relatie tot het toestaan van (aan plan-, project of andere handelingen gebonden) depositietoename en het natuur- schaderisico van die depositietoenames kunnen de herstelmaatregelen niet (uitsluitend) als instandhoudingsmaatregelen worden aangemerkt. De uitspraak van het Hof van Justitie van 21 juli 2016 (C-387/15 en C-388/15, Orleans) staat in de weg om op basis van de toekomstige maatregelen actuele potentieel natuurschadelijke plannen, projecten of andere handelingen toe te staan."

Verweer van uw college:

"De programmatische aanpak leidt ertoe dat de generieke bronmaatregelen en de gebiedsgerichte herstelmaatregelen niet specifiek gekoppeld of te koppelen zijn aan de activiteit waaraan toestemming wordt verleend. De maatregelen in het programma vormen een totaalpakket aan maatregelen waarmee op het niveau van het programma wordt gewaarborgd dat de kwaliteit van de voor stikstof gevoelige habitattypen en leefgebieden behouden wordt en op termijn de instandhoudingsdoelstellingen voor die habitattypen en soorten met een voor stikstof gevoelig leefgebied kunnen worden gerealiseerd. Op basis van het programma kan het bevoegd gezag voor de vergunningverlening met zekerheid vaststellen dat, tegen de achtergrond van de staat van de habitattypen en leefgebieden van soorten, de geprognosticeerde effecten van autonome ontwikkelingen en het algehele en geborgde overheidsbeleid, de effecten van een individuele activiteit niet significant zijn voor een Natura 2000-gebied. De voor een individuele activiteit beschikbare ontwikkelingsruimte - die wordt toegekend en afgeschreven bij vergunningverlening voor dat project - brengt dat tot uitdrukking."

Oordeel van de commissie:

Naar aanleiding van deze bezwaargrond verwijst de commissie naar hetgeen zij hiervoor met betrekking tot de bezwaren 3 en 5 heeft overwogen.

De commissie deelt niet de opvatting van bezwaarmakers dat uit de uitspraak van het HvJ van 21 juli 2016 (C-387/15 en C-388/15, Orleans) volgt dat op basis van toekomstige

maatregelen actuele potentieel natuurschadelijke plannen, projecten of andere handelingen niet zijn toegestaan. Daartoe verwijst de commissie naar hetgeen de Afdeling heeft overwogen in rechtsoverwegingen 10.35 tot en met 10.37.

Naar het oordeel van de commissie treft het bezwaar op dit punt dan ook geen doel.

Bezwaar 8: PAS: programma op krediet II:

“Een gebrek in het bestreden besluit is de vergunningverlening voor onbepaalde tijd. De conclusies van de gebiedsanalyses hebben een beperkte houdbaarheid, tot maximaal 3 programmaperiodes (ca. 2030), terwijl ook na 2030 in veel gevallen een te hoge stikstofdepositie optreedt. Gegeven het feit dat de op basis van de PAS verleende vergunningen ook na 2030 van kracht zijn, is niet verzekerd dat ook na ca. 2030 voor de natuurtypen waarvoor een te hoge ammoniakdepositie optreedt een goede staat van instandhouding is gegarandeerd.”

Verweer van uw college:

“Wij verwijzen naar de uitspraak van de Afdeling van 17 mei 2017 (ECLI:NL:RVS:2017:1259, r.o.10.21.1), waarin de Afdeling oordeelt dat de beperkte looptijd van het programma van 6 jaar niet in de weg staat aan vergunningverlening voor onbepaalde tijd.”

Oordeel van de commissie:

Naar aanleiding van deze bezwaargrond verwijst de commissie naar hetgeen zij hiervoor met betrekking tot bezwaar 3 heeft overwogen. In rechtsoverweging 10.21.1 van de uitspraak oordeelt de Afdeling dat de aanname dat verslechtering van habitattypen niet is uitgesloten omdat vergunningen voor onbepaalde tijd worden verleend, terwijl het PAS voor een periode van 6 jaar wordt vastgesteld, niet opgaat.

Naar het oordeel van de commissie treft dit bezwaar geen doel.

Bezwaar 9: Uitspraak ABRS van woensdag 17 mei 2017:

“Uw besluit is strijdig met uitspraak ABRS van 17 mei 2017 met de zaaknummers: 201600614/1/R2, 201600617/1/R2, 201600618/1/R2, 201600620/1/R2, 201600622/1/R2 en 201600630/1/R2. Uit deze uitspraak volgt dat de volgende gebreken kleven aan de PAS en de krachtens de PAS verleende vergunningen:

- Gelet op 15.6 en 16.1 moeten zij onderbouwen waarom, gelet op de geconstateerde contra-indicaties, van de bestaande dalende trend in de stikstofdepositie in het PAS mag worden uitgegaan en in hoeverre het uitgangspunt van 2,5% gemiddelde economische groei tot een buffer leidt die mogelijke tegenvallers in de autonome daling van de stikstofdepositie kan opvangen.*
- Gelet op 18.8, 19.4, 20.4 en 21.1 moeten zij onderbouwen in hoeverre aangehouden marges bij de PAS bronmaatregelen voldoende zijn om tegenvallende resultaten op te vangen en moet worden onderbouwd of de effecten van deze maatregelen zich gelijkmatig over de verschillende Natura 2000-gebieden verdelen.*
- Gelet op 22.3 moeten zij in verband met het systeem van monitoring en bijsturing onderbouwen hoe op basis hiervan bijsturing kan plaatsvinden, waarbij ook aangegeven moet worden op welke wijze rekening wordt gehouden met de vertraging in het beschikbaar komen van de monitoringsgegevens.*
- Gelet op 23.5 moeten zij onderbouwen dat een buffer van 2,5% van gemiddelde economische groei voldoende depositieruimte met zich brengt om mogelijke tegenvallers in het kader van de autonome ontwikkelingen op te kunnen vangen.*
- Gelet op 24.3 moeten zij de berekeningen die ten grondslag zijn gelegd aan de drempelwaarde beschikbaar en toegankelijk maken.*

- Gelet op 25.5 en 25.6 moeten zij onderbouwen of en zo ja, op welk wijze rekening is gehouden met gevolgen van de overgangsregeling voor extern salderen.
- Gelet op 26.2 moeten zij onderbouwen of in het PAS voldoende rekening is gehouden met onbenutte emissieruimte binnen bestaande Nbw-vergunningen binnen de depositieruimte voor autonome ontwikkelingen.”

Verweer van uw college:

“Voor een reactie op deze bezwaren wordt verwezen naar hetgeen in de inleiding van dit hoofdstuk onder de kop ‘algemeen’ is opgemerkt over de onderbouwing van de depositieruimte.”

Oordeel van de commissie:

Uit deze bezwaargrond leidt de commissie af dat bezwaarmakers hiermee een aantal keuzes, gegevens en aannames over de depositiedaling ter discussie stellen en daarmee beogen te stellen dat er gebreken kleven aan het PAS en de krachtens het PAS genomen bestreden besluiten.

In zoverre treffen deze bezwaren doel. Daarbij merkt de commissie overigens wel op dat bezwaarmaker in het geheel niet heeft aangegeven welke van deze bezwaren concreet aan de orde zijn in elk van de hier voorliggende vergunningen.

Gelet op de uitspraak stelt de commissie vast dat de Afdeling op de in die procedures aangevoerde punten van oordeel is dat een nadere onderbouwing vereist is. Zoals uit rechtsoverweging 29.4 van de uitspraak blijkt, acht de Afdeling het echter waarschijnlijk dat deze gebreken zodanig hersteld kunnen worden dat het PAS ongewijzigd of in bijgestelde vorm, dat wil zeggen met minder depositieruimte of met bijstelling van de reservering van de depositieruimte voor autonome ontwikkelingen, doorgang kan vinden.

De commissie ziet dan ook geen aanleiding om te oordelen dat de bestreden besluiten op dit moment om die reden dienen te worden herroepen.

6. Samenvatting en conclusie

In deze procedures staat de rechtmatigheid van het PAS als grondslag voor de vergunningverlening ter discussie. Bezwaarmakers zijn van mening dat de besluiten, nu deze niet voldoen aan de wettelijk te stellen eisen, dienen te worden herroepen. Daarentegen is uw college van mening dat de aangevoerde gronden geen redenen vormen om de besluiten te herroepen. Volgens uw college is er geen aanleiding om vooruitlopend op een oordeel van het HvJ de toedeling van ontwikkelingsruimte onder het PAS op te schorten of de bestreden besluiten te herroepen.

Wel is er aanleiding, zo is ter zitting naar voren gebracht, bij alle nu aan de orde zijnde vergunningen een nieuwe berekening te maken vanwege de toevoeging van leefgebieden in het AERIUS-model.

Op basis van de stukken en het verhandelde ter zitting zijn naar het oordeel van de commissie drie categorieën van bezwaren te onderscheiden:

1. de principiële (prejudiciële) vragen over het (systeem van het) PAS aan het HvJ;
2. de door de Afdeling geconstateerde gebreken aan het PAS, en
3. de leefgebiedendiscussie.

Ten aanzien van bezwaren die betrekking hebben op de prejudiciële vragen stelt de commissie vast dat de Afdeling in de uitspraak het beoordelingskader van het PAS en de daaraan ten grondslag liggende passende beoordeling heeft beoordeeld in het licht van de

Habitatrichtlijn. Daarbij heeft de Afdeling in de uitspraak geconstateerd dat op een aantal onderdelen aannemelijk is dat artikel 6, tweede en derde lid, van de Habitatrichtlijn geen belemmeringen opwerpen, maar dat zij aan het toepasselijke EU-recht en de rechtspraak van het HvJ geen zekerheid kan ontleen voor haar oordeel. Hiervoor is uitleg over de Habitatrichtlijn noodzakelijk. Vragen over die uitleg mag de Afdeling niet zelf beantwoorden, omdat die uitleg vervolgens leidend is voor alle lidstaten van de Europese Unie. De Afdeling is daarom genoodzaakt deze vragen voor te leggen aan het HvJ.

Naar het oordeel van de commissie kan echter, anders dan bezwaarmakers beogen te bereiken, op dit moment op basis van de uitspraak niet de conclusie worden getrokken dat uw college het PAS buiten toepassing zou moeten laten. De Afdeling heeft immers het PAS niet onverbindend verklaard. Evenmin heeft zij, hoewel daarom in de in de uitspraak besproken procedures is verzocht, aanleiding gezien een voorlopige voorziening te treffen, bijvoorbeeld door besluiten te schorsen. De Afdeling heeft daartoe overwogen dat er voldoende mogelijkheden aanwezig zijn voor het treffen van de noodzakelijke maatregelen. De Afdeling weegt daarbij mee dat het PAS ten minste eenmaal in de 6 jaar wordt vastgesteld en steeds een tijdvak van 6 jaar beslaat.

In het PAS zijn de uitgangspunten voor de verdeling van de depositieruimte in de eerste en tweede helft van dat tijdvak beschreven.

In rechtsoverweging 29.5 oordeelt de Afdeling dat zij het niet aannemelijk acht dat de stikstofdepositie die kan ontstaan door benutting van de depositieruimte en de toedeling van de ontwikkelingsruimte in de eerste helft van het tijdvak (tot 1 juli 2018) van het PAS, uitgaande van de uitvoering van de bron- en herstelmaatregelen zoals in het PAS voorzien, onomkeerbare gevolgen zal hebben. De Afdeling heeft daarom ook geen aanleiding gezien om een voorlopige voorziening te treffen.

Als tweede stellen bezwaarmakers dat er zodanige bezwaren aan het PAS kleven dat reeds om die reden de thans verleende vergunningen niet in stand kunnen blijven.

De commissie wijst er op dat de Afdeling inderdaad heeft geoordeeld dat er gebreken kleven aan het PAS. De Afdeling overweegt ook dat het aan de betrokken ministers en de staatssecretaris is om die aanpassingen te verrichten of om op onderdelen een nadere onderbouwing te geven.

Daarbij weegt nog mee dat in het PAS de verzekering ligt besloten dat tot 1 juli 2018 de ontwikkelingsruimte die voor het tweede helft van het tijdvak van het PAS is gereserveerd niet is uitgegeven. Om die reden acht de Afdeling het niet aannemelijk dat de stikstofdepositie die kan ontstaan door benutting van de depositieruimte en de toedeling van ontwikkelingsruimte in de eerste helft van het tijdvak van het PAS onomkeerbare gevolgen zal hebben.

Nu de Afdeling het waarschijnlijk acht dat de gebreken zodanig hersteld kunnen worden dat het PAS ongewijzigd of in bijgestelde vorm doorgang kan vinden, ziet de commissie geen aanleiding om te oordelen dat *deze* gebreken voor uw college op dit moment aanleiding zouden moeten zijn om de vergunningen te herroepen.

Ten derde voeren bezwaarmakers aan dat niet of onvoldoende rekening is gehouden met de stikstofgevoelige leefgebieden. Pas recent is een aantal leefgebieden aan het AERIUS-systeem toegevoegd, waardoor een herberekening aan de orde is.

Met bezwaarmakers is de commissie van oordeel dat de gewijzigde berekening, consequenties kan hebben voor de verleende vergunning. Uw college zal per vergunning moeten beoordelen of de herberekening er toe leidt dat de vergunning in stand kan blijven of dat het besluit tot vergunningverlening (geheel of gedeeltelijk) dient te worden herroepen.

Wanneer er sprake is van een depositie van meer dan 3 mol zal de vergunning, gelet op de provinciale beleidsregel, alsnog moeten worden gewijzigd. Blijft de depositie onder de 3 mol, dan zal moeten worden beoordeeld of er voldoende ontwikkelingsruimte is. Wanneer er onvoldoende ontwikkelingsruimte (meer) beschikbaar is, zal dit eveneens moeten leiden tot een (gehele of gedeeltelijke) herroeping van de vergunning. De commissie kan hierover op dit moment geen oordeel geven.

Resumerend ziet de commissie geen aanleiding voor de conclusie dat uw college op dit moment geen besluiten zou kunnen nemen op grond van het PAS.

De commissie onderkent dat de vraag of het PAS juridisch houdbaar zal blijven ter beoordeling bij het HvJ voorligt en dat er inderdaad gebreken kleven aan het PAS. Anders dan bezwaarmakers menen, volgt hieruit op grond van hetgeen hiervoor onder 5 is overwogen, echter naar het oordeel van de commissie niet dat uw college het PAS buiten toepassing zou moeten laten.

Bij de besluiten op bezwaar zal uw college wel dienen te beoordelen of de herberekening van de depositie, met behulp van de recent gewijzigde AERIUS-calculator, er toe leidt dat een verleende vergunning aan een van de bij deze procedure betrokken vergunninghouders, (geheel of gedeeltelijk) dient te worden herroepen.

Ten slotte en wellicht ten overvloede wijst de commissie er, met name ten behoeve van de betrokken vergunninghouders, op dat, zolang vergunningen niet in rechte onaantastbaar zijn, de vergunninghouders daarvan op eigen risico gebruik maken.

7. Advies

Op grond van het vorenstaande adviseert de commissie uw college bezwaarmakers in hun bezwaren voor zover gericht tegen (de rechtmatigheid van) het systeem van het PAS en de daaraan klevende gebreken op dit moment niet te volgen. Ten aanzien van het bezwaar betreffende de leefgebieden adviseert de commissie hieraan tegemoet te komen, in die zin dat een herberekening met de nieuwste AERIUS-versie dient plaats te vinden. Afhankelijk van de uitkomsten hiervan dient uw college de bestreden besluiten al dan niet te herroepen.

8. Proceskosten

Bezwaarmakers hebben verzocht om de proceskosten te vergoeden. Uw college ziet hiervoor geen aanleiding.

De commissie adviseert uw college, afhankelijk van de uitkomsten van de bovenvermelde herberekening, in geval van herroeping van bestreden besluiten over te gaan tot vergoeding van de kosten van de bezwaarprocedure op basis van het Besluit proceskosten bestuursrecht.

Ten aanzien van de gevraagde vergoeding van kosten adviseert de commissie, nu het naar haar oordeel gaat om samenhangende zaken in de zin van artikel 3, tweede lid, van het Besluit proceskosten bestuursrecht, 1 punt te vergoeden voor het bezwaarschrift (en in geval van 4 of meer bezwaarschriften 1,5 punt) en 1 punt voor de hoorzitting.

De commissie voor bezwaar- en beroepschriften
en klachten van de provincie Fryslân,

mr. dr. F.R. Vermeer, voorzitter

mr. drs. S.W. van der Wolf, secretaris

Bijlage 1

Awb-nr.	Kenmerk vergunning	Vergunninghouder	Kenmerk bezwaar

114 / 17	1410658	Mts. Van der Zijl, Wildehornstersingel 6, 8506 AC. Haskerhorne	AC 569 / Zw.Har

Bijlage 2

Verslag van de hoorzitting d.d. 14 september 2017

De voorzitter opent de hoorzitting, heet de aanwezigen welkom en legt kort de procedure uit. Hij schetst de inhoud van de onderhavige kwestie en onderscheidt de ontvankelijkheidsvraag en de vraag of het PAS geldig/verbindend is. Daarbij wijst hij op de (tussen)uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: Afdeling) van 17 mei 2017, waarin deze een aantal – naar verwachting te herstellen - motiveringsgebreken in het PAS vaststelt, een aantal prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie stelt (hierna: HvJ) en een gevraagde voorlopige voorziening afwijst.

Ontvankelijkheid

[Redacted text block]

Toelichting bezwaargronden

In [redacted] toelichting op de ingediende bezwaarschriften merkt [redacted] op niet vrolijk te zijn hier te moeten zitten, maar dat dit een consequentie is van een besluit van de overheid. Het is niet het besluit van [redacted] opdrachtgevers. De overheid heeft het PAS in het leven geroepen. [redacted] vindt het PAS megalomaan en noemt het rekenprogramma een “black box”.

Op basis van een ontoegankelijke formule krijgen vele tienduizenden bedrijfsactiviteiten toestemming om door te gaan. [REDACTED] meent dat van de Wet natuurbescherming (Wnb) een bedrijfsbeschermingswet in plaats van een natuurbeschermingswet is gemaakt. Ten aanzien van de ambities om tot reductie van de stikstofproblematiek te komen, kunnen verschillende posities worden ingenomen maar het vertrekpunt dient te zijn dat de Habitatrichtlijn en daaruit voortvloeiende wettelijke bepalingen in de Wnb worden gevolgd.

Het PAS heeft de ambitie om de stikstofdepositie met 50% of meer te laten dalen. Het gaat daarbij niet om absolute getallen, maar er is een forse stap te maken. Overigens zijn er ook al wel reducties gerealiseerd. Het PAS is een zesjarig landelijk programma met een reductie van 1% per jaar. Om 50% reductie te bereiken is men tot 2070-2080 nog bezig. Dit zouden we niet moeten willen, aangezien in 1970-1980 al is begonnen. [REDACTED] gaat met dit ambitieniveau niet akkoord.

Als een vergunningstitel wordt verleend is dit voor onbepaalde tijd met het oog op het bedrijfsbelang. De vergunning is niet meer af te pakken. Als er teveel vergunningstitels worden uitgegeven, zal bij beperking om compensatie worden gevraagd. Er zullen dan zeer grote bedragen naar bedrijven gaan in plaats van naar natuurbehoud. Alle vergunningen voor de bedrijven leveren cumulatief een veel te hoge depositie, waar veel afkoopgeld c.q. belastinggeld voor nodig is. Daar lopen we op af, het vormt een hypotheek op belastinggeld voor de komende 10-20 jaar. Voor een illustratie van de bezwaren tegen het PAS verwijst [REDACTED] verder naar de website van MOB.

[REDACTED] zegt respect voor bedrijfsinitiatieven te hebben, maar de overheid heeft het PAS opgesteld en nu zijn MOB/Vereniging Leefmilieu enkel de boodschappers van het slechte nieuws. Overigens konden de voormannen van de agrarische sector er kennelijk mee uit de voeten, zij hebben een lobby gevoerd en zich aan het beleidsprogramma (PAS) gecommitteerd.

Verweerschrift algemeen

Ten aanzien van het verweerschrift van GS merkt [REDACTED] op dat hier nauwelijks het leefgebiedenverhaal in zit. [REDACTED] vraagt zich af wat de commissie hiermee moet. In de tussenuitspraak van de Afdeling zijn prejudiciële vragen gesteld, maar [REDACTED] verwacht niet dat de commissie op de antwoorden van het HvJ en de einduitspraak van de Afdeling wacht. Op de vraag wat voor gevolgen de uitspraak van de Afdeling voor de onderhavige procedures heeft, antwoordt [REDACTED] dat de commissie ondanks de uitspraak van de Afdeling door kan stappen op drie series bezwaargronden, namelijk de principiële (prejudiciële) vragen omtrent het PAS (1), bezwaren betreffende de door de Afdeling vastgestelde gebreken aan het PAS (2) en het leefgebiedenverhaal (3).

Naar de mening van [REDACTED] is het leefgebiedenverhaal reeds voldoende om een uitspraak te kunnen doen over de onrechtmatigheid van de bestreden besluiten. Daarbij kan aan de andere twee (hoofd)bezwaargronden voorbij gegaan worden. Met betrekking tot de tweede serie bezwaargronden wijst [REDACTED] er op dat ongeacht het oordeel van HvJ en Afdeling er een aantal serieuze gebreken in het PAS zitten. Volgens [REDACTED] zegt de Afdeling diplomatiek dat deze misschien zijn te herstellen of dat het PAS kan worden aangepast, maar dit heeft consequenties voor de gebruiksruijme van het PAS. Naar de mening van [REDACTED] moeten eerst het ministerie en de provincies aan de slag en kunnen pas daarna vergunningen op basis van de PAS worden verstrekt. Op grond van een groot aantal bezwaren dienen de bestreden besluiten te worden herroepen. Eerst dienen de gebreken van de tweede serie bezwaargronden te worden hersteld en dan pas kan een vergunning

worden verleend. Het bevoegd gezag doet dit tot nog toe niet. De Afdeling heeft gebreken in het PAS vastgesteld, maar de vergunningen niet geschorst. Dit is als een vrijbrief opgevat om door te gaan, waarbij de gebreken worden genegeerd. [REDACTED] meent dat eerst moet worden gekeken of er consequenties voor de gebruikruimte binnen het PAS zijn en dat daarna pas sprake van vergunningverlening kan zijn.

Op de vraag wat dit voor Fryslân betekent, antwoordt [REDACTED] dat een belronde in Nederland [REDACTED] heeft geleerd dat unaniem gewoon door wordt gegaan. Het ontbreken van een schorsing vormt een vrijbrief om door te gaan. [REDACTED] ziet dit als minachting voor de Afdeling. Er is de afgelopen 6 weken een pas op de plaats gemaakt voor het leefgebiedenverhaal in het PAS, zoals vastgelegd in het wijzigingsbesluit van juli 2017. Maar [REDACTED] meent dat hier de uitspraak van de Afdeling van 17 mei 2017 niet bij is betrokken. Ten aanzien van de opmerking van de voorzitter dat het PAS formeel gezien nog wel geldt, zegt [REDACTED] dat een complicatie is dat de Afdeling de PAS-besluiten niet heeft geschorst, hetgeen tot een verkeerde conclusie heeft geleid. De Afdeling heeft een belangenafweging gemaakt, maar de rechter is geen bevoegd gezag. De gebreken dienen door het bevoegd gezag te worden hersteld, maar uit het niet-schorsen kan niet de conclusie worden afgeleid dat er nog een legitieme PAS is. Er moet iets met de geconstateerde gebreken worden gedaan. De uitspraak van 17 mei 2017 betekent volgens [REDACTED] dat het bevoegd gezag het PAS dient te schorsen en het PAS dient te bekijken en te repareren. Pas daarna kan vergunningverlening plaatsvinden. [REDACTED] wijst er op dat de afgelopen 6 weken ook geen vergunningverlening heeft plaatsgevonden. Op de vraag op welke 6 weken [REDACTED] doelt, antwoordt [REDACTED] dat het leefgebiedenverhaal tot een gewijzigd AERIUS-model heeft geleid. Het PAS is ter inzage gelegd en zienswijzen zijn ingediend, terwijl de vergunningverlening was geschorst. Dit gold voor alle provincies, er was een landelijke afspraak. Alle vergunningen waarbij sprake is van een depositietoename stonden 6 weken in de wacht.

[REDACTED] wijst er op dat het PAS jaarlijks op alle (nieuwe) emissiefactoren wordt doorberekend, waarbij onlangs ook leefgebieden zijn toegevoegd. Gedurende die periode van 6 weken heeft geen vergunningverlening plaatsgevonden en zat het AERIUS-register op slot. Op de vraag of dit elk jaar plaatsvindt, antwoordt [REDACTED] bevestigend. Het zou ieder jaar moeten, maar vóór februari 2017 heeft de vergunningverlening ook 6 weken op slot gezeten (reparatie 2016). De laatste 6 weken waren per 1 september 2017 voorbij.

[REDACTED] constateert dat het kennelijk wel degelijk mogelijk is om het AERIUS-systeem even stil te leggen. Na de uitspraak van de Afdeling moet de vergunningverlening worden stilgelegd om eerst de consequenties te bekijken. Nu wordt willens en wetens met een gebrekkige PAS verder gegaan.

[REDACTED] wijst er op dat de bestreden besluiten (grotendeels) vóór de uitspraak van de Afdeling zijn genomen.

[REDACTED] zegt dat dit een terechte opmerking is en meent dat [REDACTED] betoog moet nuanceren. In het verweerschrift moet van de zijde van de provincie een beoordeling ex nunc plaatsvinden, een integrale herbeoordeling. De provincie zegt dat de uitspraak van de Afdeling geen beletsel vormt om de bestreden besluiten in stand te laten. [REDACTED] meent dat de uitspraak van de Afdeling nu wel bij de beoordeling van de vergunningverlening dient te worden betrokken.

AERIUS-model: leefgebieden

merkt op dat in het AERIUS-model een aantal stikstofgevoelige (habitat)gebieden zijn opgenomen. Het rekenmodel gaat uit van bronnen, afstand, emissie en komt zo tot een emissiedeken. Door deze te verhogen of te verlagen treden consequenties op voor de hexagonen. Het bevoegd gezag (VAR PAS-document 2015) heeft de leefgebieden van soorten niet in het AERIUS-model meegenomen. wijst er op dat hierin met het op 21 juli 2017 in de Staatscourant gepubliceerde besluit is voorzien. zegt dat dit een goede stap in de juiste richting is, maar ontbreekt de kennis om te beoordelen of dit een voldoende stap is.

begrijpt dat met de nieuwe AERIUS-berekening alles opnieuw wordt bekeken. is hier blij mee, maar wijst er op dat GS van de provincie Overijssel een konijn uit de hoge hoed hebben getoverd. eigen redenering is dat er leefgebieden aan de AERIUS-kaart zijn toegevoegd, waardoor er meer gebieden zijn beschermd, hetgeen gevolgen voor de gebruiksruimte heeft. Stel dat in plaats van 10% nu 12% van een gebied wordt beschermd, dan heeft dat gevolgen voor het AERIUS-rekenprogramma en de gebruiksruimte. Mogelijk is er teveel gebruiksruimte benut. Het PAS-bureau heeft bepaald dat voor 20 Natura 2000-gebieden het potje "gebruiksruimte" tot en met 1 juli 2018 leeg is, hetgeen het gevolg is van het toevoegen van de leefgebieden. Op de vraag hoe dat in Fryslân is, antwoordt dat in verschillende gebieden tot en met 1 juli 2018 geen gebruiksruimte meer is. Het "konijn" in de provincie Overijssel gaat uit van de redenering dat de vergunningaanvragen in de afgelopen maanden in het model zijn ingetikt en dat een herberekening met inbegrip van de ingetikte aanvragen plaatsvindt. In dit geval betekent het dat inclusief de 120 aanvragen in het AERIUS-model wordt gereserveerd, aangezien deze in maart, april en mei 2017 zijn ingetikt. Er is dan voldoende gebruiksruimte en er bestaan rechten op in het besluit op bezwaar. De stelling van is dat bij de besluit op bezwaar een ex nunc-beoordeling moeten plaatsvinden. Als er een reservering in het AERIUS-model heeft plaatsgevonden, dient nú (september, oktober, november 2018) gekeken te worden of het potje "gebruiksruimte" leeg is dan wel of er nog ruimte is. Er dient niet geredeneerd te worden dat de aanvragen al een half jaar geleden in het model zijn ingevoerd. Volgens mag men de aanvragen niet met terugwerkende kracht "intypen", aangezien er een half jaar geleden meer ruimte was dan nu.

vraagt zich af of het zo niet altijd loont om bezwaar te maken en dat aanvragers daarmee altijd het haasje zijn.

vindt dit een tendentieuze voorstelling van zaken. Het bestuursrechtelijke systeem biedt de mogelijkheid om een onrechtmatig besluit te herzien. De Wnb biedt daar ruimte voor. Twee maatschappelijke organisaties hebben dit ter toetsing voorgelegd. Idealiter waren er meer zaken voorgelegd, maar de "vergunningbesluitenmitrailleur" heeft ervoor gezorgd dat veel besluiten onherroepelijk zijn geworden. meent dat het bevoegd gezag zijn eigen verantwoordelijkheid dient te nemen. Het leefgebiedenverhaal betekent dat, individuele gevallen daargelaten, het niet zo kan zijn dat geen van de 120 zaken door het lege potje wordt geraakt. acht dit volstrekt uitgesloten, althans voor zover er niet van wordt uitgegaan dat reeds een half jaar geleden een reservering heeft plaatsgevonden.

Verweerschrift puntsgewijs

Op pagina 3 bovenaan staat vermeld dat er in een aantal gevallen geen toename van stikstofdepositie is. Maar volgens blijven de "gelijkblijvers" niet buiten schot. Het principiële bezwaar richt zich tegen het PAS dat uitgaat van de periode 2012-2014 en (ten onrechte) niet van de datum van de betreffende aanwijzingsbesluiten van de relevante

Natura 2000-gebieden. Daarmee kan het PAS als geheel geen stand houden. Het is de vraag of (z)onder het PAS sprake is van een "gelijkblijver". Uit een onderzoek van de Noordelijke Rekenkamer blijkt dat veel bedrijven in strijd met de Nbw/Wnb zijn uitgebreid.

meent dat de gevolgen van de tussenuitspraak van de Afdeling betreffende de gebreken aan het PAS twee smaken kunnen opleveren, namelijk een ongewijzigde PAS of, en dat is niet uit te sluiten, een bijgestelde vorm. Dit raakt mogelijk vergunningsbesluiten. Uit de uitspraak is naar mening niet af te leiden dat vergunningverlening gewoon kan doorgaan.

Het PAS hangt volgens aan elkaar van prognoses van toekomstige ontwikkelingen (vgl. Besluit huisvesting etc.). Er zijn veel plannen bij de overheid, maar de vraag is volgens wat er van terecht komt. Daarom meent dat voorzichtigheid is geboden.

Op pagina 8 van 10, tweede alinea van boven, staat vermeld dat (volgens het bevoegd gezag) mag worden uitgegaan van naleving van bestaande wet- en regelgeving. wijst op een recent onderzoek in de provincie Noord-Brabant, waaruit volgens blijkt dat de naleving en handhaving van regelgeving in de veehouderij een rotzooi is. meent dat de naleving in de agrarische sector zwak is en het optreden van het bevoegd gezag mogelijk nog zwakker.

Standpunt GS

merkt op dat er een drietal typen bezwaargronden zijn, namelijk bezwaren tegen het systeem van het PAS (1), tegen het doorgaan met vergunningverlening na de uitspraken van de Afdeling waarbij gebreken aan het PAS zijn vastgesteld (2) en ten aanzien van de leefgebieden (3). Ten aanzien van het doorgaan met vergunningverlening (2) wijst er op dat de Wnb geldt en het PAS in werking is ondanks de uitspraak van de Afdeling. De gebreken aan het PAS bieden volgens voldoende ruimte voor vergunningverlening, er is geen sprake van verslechtering van de natuur. Bovendien heeft de Afdeling geen schorsing uitgesproken.

De voorzitter stelt vast dat de Afdeling motiveringsgebreken heeft geconstateerd. Hij vraagt of GS wel besluiten op de bezwaren kunnen nemen en zo toch met het PAS doorgaan.

meent dat dit voor wat betreft de leefgebieden wel kan. Als de Afdeling oordeelt dat er op voorhand ernstige gebreken aan het PAS kleven, kan deze eventueel onverbindend verklaren. Maar nu geldt het PAS en moeten GS daarmee werken. De belangafweging zit volgens in het systeem van het PAS zelf. Ten aanzien van de leefgebieden geldt per 1 september 2017 een nieuwe versie van de AERIUS-Calculator. Daarmee worden alle 120 zaken doorgerekend. Hiermee lijken geen grote problemen te ontstaan. De beleidsregel met betrekking tot het PAS staat bij vergunningverlening geen uitgifte van ontwikkelingsruimte boven de 3 mol toe.

bevestigt dat alle 120 aanvragen met AERIUS-Calculator worden doorgerekend en vervolgens in AERIUS-register – door bezwaarmaker "black box" genoemd – worden opgenomen. Desgevraagd zegt dat dit ter vervanging van de "oude" aanvragen plaatsvindt, waarin de habitattypen als reservering hebben plaatsgevonden, maar de leefgebieden niet. Overigens zal dit naar mening voor de provincie Fryslân niet veel effecten hebben, zo waren bijvoorbeeld de Natura 2000-gebieden "Alde Feanen" en "Bakkeveense Duinen" in februari 2017 al "vol". In andere Natura 2000-

gebieden zoals bijvoorbeeld het "Drents-Friese Wold" komen er wel leefgebieden bij, maar het is de vraag of dit andere gebieden zijn of dat ze samenvallen met habitatgebieden dan wel dat het niet stikstofgevoelige gebieden zijn. Op de vraag of de nieuwe berekening met de "oude" aanvragen plaatsvindt, antwoordt [REDACTED] bevestigend. [REDACTED] wijst er op dat als de nieuwe berekening onder de 3 mol blijft, deze in het AERIUS-register wordt opgenomen. Op de vraag of met het invoeren van de oorspronkelijke gegevens een totale heroverweging plaatsvindt, antwoordt [REDACTED] bevestigend. Daarbij merkt [REDACTED] op dat [REDACTED] – anders dan bij de Rijntakken en de Veluwe in Gelderland waar de effecten groot zijn – niet veel veranderingen verwacht. Op de vraag of voor aanspraken op ontwikkelingsruimte na de vergunningverlening een nieuwe berekening moet plaatsvinden, antwoordt [REDACTED] dat de systematiek is dat voor ieder ontwerpbesluit een reservering in het systeem plaatsvindt, maar dat dit pas bij het definitief worden van het besluit wordt afgeboekt. Bij de aanvraag vindt een reservering plaats, maar als deze door een andere reservering wordt vervangen en het knelt wordt een rood kruis zichtbaar. Zo zijn al een aantal aanvragen geweigerd, waartegen geen bezwaar is gemaakt. Op de vraag of [REDACTED] bij de doorrekening van de besluiten op bezwaar problemen verwacht, antwoordt [REDACTED] dat één geval al boven de 3 mol zit. Wellicht zijn er nog een paar gevallen. De grens van leefgebieden is misschien iets opgeschoven, hetgeen mogelijk gevolgen heeft voor het Drents-Friese Wold. Voor de Wadden geldt dit niet, omdat niets "vervangen" wordt (verwezen wordt naar de betreffende gebiedsanalyses).

[REDACTED] verwacht niet veel consequenties voor de vergunningverlening. Driekwart van de vergunningen betreft - mede - de Alde Feanen. Ten aanzien van het betoog van bezwaarmaker dat de vergunningen voor onbepaalde tijd worden verleend, wijst [REDACTED] op artikel 5.4 van de Wnb. Blijkens dit artikel is een vergunning wel in te trekken. Bovendien is ook in de voorschriften bij de vergunningen bepaald dat, indien een vergunning binnen twee jaar niet wordt benut, de vergunning kan worden ingetrokken. Een vergunning is volgens [REDACTED] dus niet voor eeuwig. Als het (vergunning)besluit onherroepelijk is geworden, is het wel rechtens onaantastbaar in geval de PAS later onderuit gaat.

[REDACTED] wijst er op dat de bezwaren zich tegen alle vergunningen richten, terwijl bij sommige nieuwe vergunningen sprake is van een afnemende of gelijkblijvende depositie. [REDACTED] vraagt of [REDACTED] deze bezwaren wil handhaven? [REDACTED] verwijst naar bijlage 1 en vraagt of deze vergunningen aan de PAS zijn getoetst. [REDACTED] antwoordt bevestigend.

[REDACTED] zegt dat er situaties zijn dat het bezwaar betrekking heeft op een geval waarin sprake is van afname van stikstofdepositie, maar bij de 120 zaken is [REDACTED] grover te werk gegaan. Als er eerder een onherroepelijke Nbw-vergunning is verleend en er is nu sprake van een afname, hebben de bezwaren volgens [REDACTED] geen prioriteit en is [REDACTED] bereid de bezwaren in te trekken. [REDACTED] wijst er op dat bij het verweerschrift (bijlage 1) een lijst van zaken met een afnemende of gelijkblijvende depositie is gevoegd. [REDACTED] benadrukt dat [REDACTED] alleen de bezwaren wil intrekken als er sprake van een onherroepelijke Nbw-vergunning is.

De voorzitter meent dat dit wel op te zoeken is en gemakkelijk is te zien of bezwaarmaker bereid is het bezwaar in te trekken dan wel wenst te handhaven. [REDACTED] merkt op dat de gemachtigden van de vergunninghouders hierbij behulpzaam kunnen zijn. De voorzitter vraagt of GS een overzicht kunnen leveren dat aan het criterium van [REDACTED] voldoet. [REDACTED] zegt dat een dergelijk overzicht volgende week wel is te leveren. Afgesproken wordt dat [REDACTED] binnen een week laat weten welke

bezwaarschriften [redacted] bereid is in te trekken. Mocht [redacted] dit laatste niet lukken, dan zal [redacted] dit de commissie binnen die week laten weten. [redacted] merkt op dat [redacted] niets af doet aan het oordeel van de Afdeling in [redacted] uitspraak over de aannames in het PAS. Voor zover [redacted] het daar niet mee eens is, komt dat voor [redacted] rekening.

Gemachtigden vergunninghouders

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED] uit [REDACTED] wijst er op dat al 8% van de veestapel moet worden ingeleverd en dat er boeren stoppen. Dit kan in het model worden ingevoerd. Er zijn inmiddels minder koeien dan in 1970. Zes grootwinkelbedrijven bestrijken de markt. [REDACTED] roept op om niet alles op slot te zetten, maar naar oplossingen te zoeken en daar samen aan te werken.

[REDACTED]

[REDACTED] zegt de reacties jammer te vinden, de goede niet te na gesproken. [REDACTED] betreurt de toon van [REDACTED]. [REDACTED] heeft zonet twee veehouders gehoord. Met de eerste is [REDACTED] eens dat een oplossing moet worden gevonden. Daarbij wijst [REDACTED] er op dat het bevoegd gezag niets met zienswijzen doet. Daarom moet het megalomane project van het PAS worden aangevochten. Ten aanzien van "het op de spits drijven" merkt [REDACTED] op dat het PAS een product van het bevoegd gezag c.q. het ministerie is. [REDACTED] meent dat de oplossing uit een krimp van de veestapel bestaat en serieuze ambities binnen de bedrijfssystematiek die niet al van tevoren worden ingeboekt. [REDACTED] bepleit dat het natuurbelang ook een algemeen belang is.

De voorzitter stelt vast dat [REDACTED] en de gemachtigden van de vergunninghouders geen opmerkingen meer hebben. [REDACTED] bedankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit vervolgens de hoorzitting.

Bijlage 3

Toepasselijke wet- en regelgeving

Artikel 1.13 van de Wnb luidt als volgt:

1. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kan worden bepaald dat een programma wordt vastgesteld dat tot doel heeft, mede met het oog op een evenwichtige, duurzame economische ontwikkeling:
 - a. de belasting van natuurwaarden van Natura 2000-gebieden of bijzondere nationale natuurgebieden door bij of krachtens deze maatregel aangewezen factoren te verminderen en de instandhoudingsdoelstellingen van die gebieden te realiseren, of
 - b. de staat van instandhouding van de van nature in Nederland in het wild voorkomende soorten dieren of planten of de in Nederland voorkomende typen natuurlijke habitats of habitats van soorten te verbeteren.
- 2 Een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in het eerste lid bevat in elk geval:
 - a. de aanwijzing van één of meer bestuursorganen die het programma vaststellen;
 - b. regels over de betrokkenheid van andere bestuursorganen die het programma mede aangaat;
 - c. het tijdvak waarvoor het programma geldt;
 - d. regels over de wijze en de momenten waarop de resultaten van de maatregelen tussentijds worden beoordeeld;
 - e. voorwaarden waaronder het programma zonodig tussentijds kan worden gewijzigd;
 - f. een verplichting tot opname in het programma van een beschrijving van:
 - 1°. de mate van belasting van de natuurwaarden door de aangewezen factor, onderscheidenlijk de staat van instandhouding aan het begin van het tijdvak van het programma;
 - 2°. de verwachte autonome ontwikkelingen ten aanzien van de belasting van de natuurwaarden door de aangewezen factor, onderscheidenlijk de staat van instandhouding;
 - 3°. de maatregelen die de belasting van de natuurwaarden door de aangewezen factor verminderen, onderscheidenlijk die de staat van instandhouding verbeteren;
 - 4°. een sociaal-economische evaluatie en een weging van de haalbaarheid en betaalbaarheid van maatregelen als bedoeld in onderdeel 3°;
 - 5°. de verwachte resultaten van maatregelen als bedoeld in onderdeel 3°;
 - 6°. de doelstelling van het programma, al dan niet met tussendoelstellingen, of van indicatoren waaruit kan worden afgeleid in hoeverre een doelstelling is behaald;
 - 7°. de resultaten van de ecologische beoordeling van het programma.
3. In de algemene maatregel van bestuur, bedoeld in het eerste lid, kan worden bepaald dat in het programma uitgangspunten worden opgenomen voor de bepaling van ontwikkelingsruimte, voor de toedeling daarvan aan projecten of andere handelingen en de reservering daarvoor, en dat de ontwikkelingsruimte die beschikbaar is op het tijdstip van vaststelling van het programma, daarin wordt vermeld. Ingeval toepassing wordt gegeven aan de eerste volzin, worden bij of krachtens algemene maatregel van bestuur in elk geval regels gesteld over:
 - de toedeling van ontwikkelingsruimte aan en de reservering van die ruimte voor projecten of andere handelingen, de registratie daarvan,
 - de verdeling van de beschikbare ontwikkelingsruimte tussen de eerste en de tweede helft van het tijdvak van het programma,
 - het inzichtelijk maken van de beschikbaarheid van ontwikkelingsruimte gedurende het tijdvak van het programma en het daarop volgende programma;
 - de bevoegdheid van bestuursorganen om een onherroepelijk besluit waarin ontwikkelingsruimte is toegedeeld, in te trekken of te wijzigen, indien het project of de andere handeling waarop dat besluit betrekking heeft, niet is gerealiseerd, onderscheidenlijk is verricht;
 - de voorwaarden waaronder de bij of krachtens deze maatregel gestelde regels over de toedeling van ontwikkelingsruimte niet van toepassing zijn op bij of krachtens die maatregel aangewezen besluiten waarbij wordt getoetst of is voldaan aan artikel 2.8, die bij het desbetreffende bestuursorgaan in voorbereiding zijn op het tijdstip van inwerkingtreding van het desbetreffende programma.
4. Op de voorbereiding van een besluit tot vaststelling van een programma als bedoeld in het eerste lid is afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht van toepassing. Zienswijzen kunnen naar voren worden gebracht door een ieder.

5. De daartoe bevoegde bestuursorganen dragen zorg voor een tijdige uitvoering van de in een programma als bedoeld in het eerste lid opgenomen maatregelen, voor zover zij met het opnemen van die maatregelen hebben ingestemd.
6. Ingeval uit een tussentijdse beoordeling als bedoeld in het tweede lid, onderdeel d, blijkt dat de doelstellingen van het programma op basis van de daarin opgenomen maatregelen niet behaald kunnen worden, draagt het bestuursorgaan dat het programma heeft vastgesteld zorg voor wijziging van het programma met het oog op opname van aanvullende maatregelen om de doelstellingen te behalen.
7. Provinciale staten kunnen bij provinciale verordening bepalen dat een provinciaal programma wordt vastgesteld. Het eerste, tweede, derde, vierde, vijfde en zesde lid zijn van overeenkomstige toepassing. Waar in het eerste, tweede en derde lid sprake is van een algemene maatregel van bestuur of van een ministeriële regeling wordt in plaats daarvan gelezen: provinciale verordening.
8. De inhoud van een programma als bedoeld in het eerste of zevende lid kan worden beschreven in een ander programma dat mede van belang is voor het bereiken van een doel als bedoeld in het eerste lid, onderdeel a of b. Ingeval dat andere programma wordt vastgesteld door een ander bevoegd gezag, vindt toepassing van de eerste volzin niet plaats dan na instemming van het bevoegde bestuursorgaan, bedoeld in het tweede lid, onderdeel a, onderscheidenlijk de provinciale staten, bedoeld in het zevende lid.

Artikel 2.7 van de Wnb luidt, voor zover hier van belang als volgt:

1. Een bestuursorgaan stelt een plan dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied, en dat afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied, uitsluitend vast indien is voldaan aan artikel 2.8, met uitzondering van het negende lid.
2. Het is verboden zonder vergunning van gedeputeerde staten projecten te realiseren of andere handelingen te verrichten die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen voor een Natura 2000-gebied de kwaliteit van de natuurlijke habitats of de habitats van soorten in dat gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor dat gebied is aangewezen.
3. Gedeputeerde staten verlenen een vergunning als bedoeld in het tweede lid uitsluitend indien is voldaan aan:
 - a. artikel 2.8, met uitzondering van het negende lid, wanneer de vergunning betrekking heeft op een project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied, en dat afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied, of
 - b. artikel 2.8, negende lid, wanneer zij betrekking heeft op andere handelingen dan projecten als bedoeld in onderdeel a.
4. Het verbod, bedoeld in het tweede lid, is niet van toepassing op projecten en andere handelingen ten aanzien waarvan bij of krachtens enige wettelijke bepaling een besluit is vereist, indien bij of krachtens die wet is bepaald dat dat besluit uitsluitend wordt vastgesteld indien is voldaan aan artikel 2.8.

Artikel 2.8 van de Wnb luidt als volgt:

1. Voor een plan als bedoeld in artikel 2.7, eerste lid, of een project als bedoeld in artikel 2.7, derde lid, onderdeel a, maakt het bestuursorgaan, onderscheidenlijk de aanvrager van de vergunning, een passende beoordeling van de gevolgen voor het Natura 2000-gebied, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen voor dat gebied.
2. In afwijking van het eerste lid hoeft geen passende beoordeling te worden gemaakt, ingeval het plan of het project een herhaling of voortzetting is van een ander plan, onderscheidenlijk project, of deel uitmaakt van een ander plan, voor zover voor dat andere plan of project een passende beoordeling is gemaakt en een nieuwe passende beoordeling redelijkerwijs geen nieuwe gegevens en inzichten kan opleveren over de significante gevolgen van dat plan of project.
3. Het bestuursorgaan stelt het plan uitsluitend vast, en gedeputeerde staten verlenen voor het project, bedoeld in het eerste lid, uitsluitend een vergunning, indien uit de passende beoordeling de zekerheid is verkregen dat het plan, onderscheidenlijk het project de natuurlijke kenmerken van het gebied niet zal aantasten.
4. In afwijking van het derde lid kan, ondanks het feit dat uit de passende beoordeling de vereiste zekerheid niet is verkregen, het plan worden vastgesteld, onderscheidenlijk de vergunning worden verleend, indien is voldaan aan elk van de volgende voorwaarden:
 - a. er zijn geen alternatieve oplossingen;

- b. het plan, onderscheidenlijk het project, bedoeld in het eerste lid, is nodig om dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en
 - c. de nodige compenserende maatregelen worden getroffen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft.
5. Ingeval het plan, onderscheidenlijk het project, bedoeld in het eerste lid, significante gevolgen kan hebben voor een prioritair type natuurlijke habitat of een prioritaire soort in een Natura 2000-gebied, geldt, in afwijking van het vierde lid, onderdeel b, de voorwaarde dat het plan, onderscheidenlijk het project nodig is vanwege:
- a. argumenten die verband houden met de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid of met voor het milieu wezenlijk gunstige effecten, of
 - b. andere dwingende redenen van openbaar belang, na advies van de Europese Commissie.
6. Een advies van de Europese Commissie als bedoeld in het vijfde lid, onderdeel b, wordt door Onze Minister gevraagd. Het bestuursorgaan, onderscheidenlijk gedeputeerde staten doen daartoe een verzoek aan Onze Minister.
7. Compenserende maatregelen als bedoeld in het vierde lid, onderdeel c, maken onderdeel uit van het plan, onderscheidenlijk de verplichting om deze maatregelen te treffen maakt onderdeel uit van de vergunning voor het project, bedoeld in het eerste lid. Het bestuursorgaan dat het plan vaststelt meldt, onderscheidenlijk gedeputeerde staten melden de compenserende maatregelen aan Onze Minister, die de Europese Commissie van de maatregelen op de hoogte stelt.
8. Ingeval een compenserende maatregel voorziet in de ontwikkeling of verbetering van leefgebieden voor vogels, natuurlijke habitats of habitats voor soorten buiten een Natura 2000-gebied, draagt Onze Minister ervoor zorg dat deze leefgebieden of habitats een Natura 2000-gebied, of een onderdeel van een Natura 2000-gebied worden.
9. Voor een andere handeling als bedoeld in artikel 2.7, derde lid, onderdeel b, houden gedeputeerde staten bij het verlenen van de vergunning rekening met de gevolgen die de handeling kan hebben voor een Natura 2000-gebied, gelet op de instandhoudingsdoelstellingen voor dat gebied.

Artikel 2.9 van de Wnb luidt als volgt:

1. Het verbod, bedoeld in artikel 2.7, tweede lid, is niet van toepassing op projecten en andere handelingen die zijn beschreven in en worden gerealiseerd, onderscheidenlijk verricht overeenkomstig een beheerplan als bedoeld in artikel 2.3 of een programma als bedoeld in artikel 1.13, eerste, zevende, of achtste lid, of een plan of programma als bedoeld in artikel 2.3, vijfde lid, indien:
- a. ten aanzien van het plan of het programma, althans het desbetreffende onderdeel, een passende beoordeling van projecten is uitgevoerd waaruit de zekerheid is verkregen dat het project de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied niet zal aantasten, onderscheidenlijk rekening is gehouden met de mogelijke gevolgen van andere handelingen voor het Natura 2000-gebied, en
 - b. het bestuursorgaan dat het plan of het programma heeft vastgesteld tevens bevoegd is voor de verlening van een vergunning als bedoeld in artikel 2.7, tweede lid, voor een dergelijk project, onderscheidenlijk een dergelijke handeling, of, als dat niet het geval is, het laatstbedoelde bestuursorgaan heeft ingestemd met het onderdeel van het plan of programma dat betrekking heeft op het project, onderscheidenlijk de andere handeling.
2. Het verbod, bedoeld in artikel 2.7, tweede lid, is niet van toepassing op andere handelingen als bedoeld in artikel 2.7, derde lid, onderdeel b, die op de referentiedatum bekend waren, of redelijkerwijs bekend hadden kunnen zijn bij het bestuursorgaan dat bevoegd is voor de verlening van de vergunning, en zij sedertdien niet of niet in betekenende mate zijn gewijzigd. De referentiedatum, bedoeld in de eerste volzin, is:
- a. 31 maart 2010, of
 - b. in geval het desbetreffende gebied eerst na 31 maart 2010 een Natura 2000-gebied is geworden, een door Onze Minister te bepalen datum die niet later is gelegen dan de datum waarop dat gebied een Natura 2000-gebied is geworden.
3. Het verbod, bedoeld in artikel 2.7, tweede lid, is niet van toepassing op projecten en andere handelingen, behorende tot door provinciale staten bij verordening aangewezen categorieën van projecten, onderscheidenlijk andere handelingen, indien ten aanzien van het project, onderscheidenlijk de handeling is voldaan aan bij of krachtens die verordening gestelde regels. Deze regels kunnen in elk geval betrekking hebben op:
- a. de wijze waarop een project wordt gerealiseerd, onderscheidenlijk een handeling wordt verricht;
 - b. de ligging van de locatie waar een project wordt gerealiseerd, onderscheidenlijk een handeling wordt verricht ten opzichte van een Natura 2000-gebied, een natuurlijke habitat of een habitat van een soort in dat gebied;

- c. de te verrichten onderzoeken naar de gevolgen van de realisatie van een project, onderscheidenlijk de verrichting van een handeling voor de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied;
- d. de voorafgaand aan of tijdens de realisatie van een project, onderscheidenlijk de verrichting van een handeling te treffen maatregelen om te voorkomen dat de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied worden aangetast;
- e. de melding van het voornemen een project te realiseren, onderscheidenlijk een handeling te verrichten aan een bij of krachtens de verordening aangewezen bestuursorgaan, de termijn waarbinnen de melding wordt gedaan en de wijze waarop, en de daarbij te overleggen gegevens.
4. Op grond van het derde lid kunnen uitsluitend categorieën van:
- a. projecten als bedoeld in artikel 2.7, derde lid, onderdeel a, worden aangewezen ten aanzien waarvan op voorhand op grond van objectieve gegevens kan worden uitgesloten dat zij afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied zullen aantasten;
- b. andere handelingen als bedoeld in artikel 2.7, derde lid, onderdeel b, worden aangewezen ten aanzien waarvan op voorhand rekening is gehouden met de gevolgen die de handeling kan hebben voor een Natura 2000-gebied, gelet op de instandhoudingsdoelstellingen voor dat gebied.
5. Ingeval op grond van artikel 1.13, eerste lid, aanhef in samenhang met onderdeel a, een programma is vastgesteld dat betrekking heeft op Natura 2000-gebieden, kan bij algemene maatregel van bestuur worden bepaald dat het verbod, bedoeld in artikel 2.7, tweede lid, met betrekking tot een Natura 2000-gebied gedurende de periode waarvoor het programma geldt, niet van toepassing is op projecten en andere handelingen ten aanzien waarvan is voldaan aan elk van de volgende voorwaarden:
- a. het project of de andere handeling:
- 1°. veroorzaakt een belasting van natuurwaarden van het desbetreffende Natura 2000-gebied door de factor waarvoor het programma is vastgesteld, die afzonderlijk en, ingeval het project of de handeling betrekking heeft op een inrichting als bedoeld in artikel 1.1, derde lid, van de Wet milieubeheer, in cumulatie met andere projecten of andere handelingen met betrekking tot dezelfde inrichting in de periode waarvoor het programma geldt, de waarde die bij die algemene maatregel van bestuur voor het desbetreffende Natura 2000-gebied is vastgesteld niet overschrijdt, of
- 2°. behoort tot een bij die algemene maatregel van bestuur aangewezen categorie van projecten of andere handelingen en wordt gerealiseerd, onderscheidenlijk wordt verricht op een grotere afstand gerekend tot het desbetreffende Natura 2000-gebied dan voor de desbetreffende categorie van projecten of andere handelingen bij die algemene maatregel van bestuur is vastgesteld, en
- b. het project of de andere handeling heeft voor het desbetreffende Natura 2000-gebied geen andere gevolgen dan de belasting van natuurwaarden door de factor waarvoor het programma is vastgesteld, die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen, de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in het desbetreffende Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen.
6. De waarde, onderscheidenlijk de afstand, bedoeld in het vijfde lid, onderdeel a, kan voor de onderscheiden Natura 2000-gebieden verschillend worden vastgesteld. De waarde, onderscheidenlijk de afstand wordt zodanig vastgesteld dat:
- 1°. geen afbreuk wordt gedaan aan de doelstelling van het desbetreffende programma, en
- 2°. op voorhand op grond van objectieve gegevens kan worden uitgesloten dat projecten of andere handelingen als bedoeld in het vijfde lid afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied zullen aantasten.
7. Bij ministeriële regeling kunnen regels worden gesteld over de wijze waarop wordt vastgesteld of plannen, projecten of andere handelingen gevolgen als bedoeld in artikel 2.7, eerste of tweede lid, kunnen hebben. Deze regels kunnen onder meer betrekking hebben op rekenmodellen, onderzoeksmethoden of meetmethoden waarmee gevolgen kunnen worden bepaald.
8. Bij ministeriële regeling kan aan degenen die projecten realiseren of andere handelingen verrichten waarop het vijfde lid van toepassing is, een verplichting worden opgelegd tot het melden van het project of de andere handeling bij het bij die regeling aan te wijzen bestuursorgaan, indien het project of de andere handeling behoort tot een bij die regeling aangewezen categorie van projecten, onderscheidenlijk andere handelingen. Bij deze regeling kunnen regels worden gesteld over de wijze waarop deze melding wordt gedaan en over de bij de melding te verstrekken gegevens.

Artikel 5.4 van de Wnb luidt, voor zover hier van belang, als volgt:

1. Een bij of krachtens deze wet verleende vergunning of ontheffing kan worden ingetrokken of gewijzigd indien:
 - a. de houder van een vergunning, onderscheidenlijk ontheffing in strijd handelt met de hem verleende vergunning, onderscheidenlijk ontheffing of de daaraan verbonden voorschriften of beperkingen;
 - b. de gegevens op grond waarvan de vergunning, onderscheidenlijk ontheffing is verleend zodanig onjuist of onvolledig blijken te zijn dat, waren de juiste gegevens bekend geweest, een andere beslissing zou zijn genomen;
 - c. de vergunning, onderscheidenlijk ontheffing in strijd met wettelijke voorschriften is verleend, of
 - d. de omstandigheden sedert het tijdstip waarop de vergunning, onderscheidenlijk ontheffing is verleend zodanig zijn gewijzigd, dat deze niet, niet zonder beperkingen of voorwaarden, of onder andere beperkingen of voorwaarden zou zijn verleend, indien deze omstandigheden op het tijdstip waarop de vergunning, onderscheidenlijk ontheffing is verleend zouden hebben bestaan.
2. Een vergunning als bedoeld in artikel 2.7, tweede lid, wordt in elk geval ingetrokken of gewijzigd indien dat nodig is ter uitvoering van artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn.
(...).

Artikel 9.3 van de Wnb luidt voor zover hier van belang als volgt:

- (...)
3. Programma's als bedoeld in artikel 19kg, eerste lid, of 19kl, eerste lid, van de Natuurbeschermingswet 1998, gelden als programma's als bedoeld in artikel 1.13, eerste lid.
(...).

Artikel 2.1 van het Besluit natuurbescherming (hierna: Bnb) luidt als volgt:

1. Er wordt een programma aanpak stikstof vastgesteld dat tot doel heeft, mede met het oog op een evenwichtige, duurzame economische ontwikkeling, de belasting door stikstofdepositie van de voor stikstof gevoelige habitats in de Natura 2000-gebieden die in het programma zijn opgenomen te verminderen en de instandhoudingsdoelstellingen voor deze habitats binnen afzienbare termijn te realiseren.
2. Het programma beoogt een ambitieuze en realistische vermindering van de stikstofdepositie, afkomstig van in Nederland aanwezige bronnen.
3. Het programma wordt vastgesteld door Onze Minister en Onze Minister van Infrastructuur en Milieu.
4. De vaststelling van het programma geschiedt in overeenstemming met de bestuursorganen die voor de daarin opgenomen Natura 2000-gebieden het beheerplan, bedoeld in artikel 2.3 van de wet, vaststellen en de ingevolge artikel 2.10, eerste en vierde lid, van de wet mede betrokken bestuursorganen.
5. Na de vaststelling van het programma kunnen Onze Minister en Onze Minister van Infrastructuur en Milieu daarin een Natura 2000-gebied opnemen in overeenstemming met de bestuursorganen die voor dat gebied het beheerplan, bedoeld in artikel 2.3 van de wet, vaststellen en de ingevolge artikel 2.10, eerste en vierde lid, van de wet mede betrokken bestuursorganen. Op andere wijzigingen zijn het derde en vierde lid van overeenkomstige toepassing.
6. Het programma wordt ten minste eenmaal in de zes jaar vastgesteld en geldt voor een tijdvak van zes jaar.
7. Een wijziging van het programma doet geen afbreuk aan de doelstellingen, genoemd in het eerste en tweede lid.
8. Onverminderd artikel 3:42, eerste lid, van de Algemene wet bestuursrecht, maakt Onze Minister de tekst van het programma of van een wijziging van het programma op elektronische wijze toegankelijk.

Artikel 2.7 van het Bnb luidt als volgt:

1. De ontwikkelingsruimte voor een in het programma opgenomen Natura 2000-gebied, kan, met uitzondering van de ruimte die in het programma is toegedeeld aan in het programma beschreven projecten en andere handelingen als bedoeld in artikel 2.9, eerste lid, van de wet, overeenkomstig de uitgangspunten, bedoeld in artikel 2.2, eerste lid, onderdeel h, door het bestuursorgaan dat bevoegd is tot het nemen van het desbetreffende besluit, worden toegedeeld in:
 - a. een beheerplan als bedoeld in artikel 2.3 van de wet voor zover in dat beheerplan een project of anderre handeling als bedoeld in artikel 2.9, eerste lid, van de wet is beschreven;
 - b. een vergunning als bedoeld in artikel 2.7, tweede lid, van de wet;
 - c. een bestemmingsplan dat betrekking heeft op een ontwikkelingsgebied als bedoeld in artikel 2.3 van de Crisis- en herstelwet en dat voldoet aan artikel 5.6 van de wet;

- d. een omgevingsvergunning voor een activiteit als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onderdeel i, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht in samenhang met artikel 2.2aa, onderdeel a, van het Besluit omgevingsrecht;
 - e. een tracébesluit waarop artikel 13, zevende lid, van de Tracéwet van toepassing is;
 - f. een wegaanpassingsbesluit waarop artikel 9, vierde lid, van de Spoedwet wegverbreding van toepassing is, of
 - g. een ander besluit dat bij ministeriële regeling is aangewezen.
2. Bij het nemen van een besluit als bedoeld in het eerste lid neemt het bevoegd gezag de reserveringen in acht, die krachtens artikel 2.8, eerste lid, zijn gedaan. Daarbij draagt het bevoegd gezag er zorg voor dat in de eerste helft van het tijdvak van het programma voldoende ontwikkelingsruimte beschikbaar blijft om, met inachtneming van de verdeling, bedoeld in artikel 2.4, eerste lid, en met inachtneming van artikel 2.8, derde lid, te worden toegedeeld in besluiten waarvoor krachtens artikel 2.8, eerste lid, ontwikkelingsruimte is gereserveerd.
 3. Bij ministeriële regeling worden, met inachtneming van de uitgangspunten, bedoeld in artikel 2.2, eerste lid, onderdeel h, nadere regels gesteld over de wijze van bepaling van de omvang van de op enig moment voor toedeling beschikbare ontwikkelingsruimte en de omvang van de bij een besluit als bedoeld in het eerste lid toe te delen ontwikkelingsruimte.
 4. Het bestuursorgaan dat bevoegd is tot het nemen van een besluit als bedoeld in het eerste lid waarin ontwikkelingsruimte is toegedeeld kan dit besluit intrekken of wijzigen, indien het project of de andere handeling waarop dit besluit betrekking heeft, nadat het besluit onherroepelijk is geworden, niet is gerealiseerd, onderscheidenlijk is verricht.

Artikel 2.12 van het Bnb luidt als volgt:

1. Het verbod, bedoeld in artikel 2.7, tweede lid, van de wet, is niet van toepassing op projecten en andere handelingen ten aanzien waarvan is voldaan aan elk van de volgende voorwaarden:
 - a. het project of de andere handeling:
 - 1°. veroorzaakt in geen enkel Natura 2000-gebied een stikstofdepositie op voor stikstof gevoelige habitats die afzonderlijk en, ingeval het project of de handeling betrekking heeft op een inrichting als bedoeld in artikel 1.1, derde lid, van de Wet milieubeheer, in cumulatie met andere projecten of andere handelingen met betrekking tot dezelfde inrichting die feitelijk worden gerealiseerd, onderscheidenlijk plaatsvinden in de periode waarvoor het programma geldt dan wel waarvoor eerder gedurende die periode een vergunning als bedoeld in artikel 2.7, tweede lid, van de wet of een omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 2.7, eerste lid, onderdeel d, is verleend, de waarde van 1 mol per hectare per jaar overschrijdt, of
 - 2°. betreft een project of andere handeling als bedoeld in artikel 2.8, eerste lid, dat betrekking heeft op een hoofdweg als bedoeld in artikel 1 van de Tracéwet of dat betrekking heeft op een hoofdvaarweg als bedoeld in artikel 1 van de Tracéwet en geheel of gedeeltelijk de scheepvaartfunctie betreft, en dat wordt gerealiseerd, onderscheidenlijk die wordt verricht op een grotere afstand gerekend tot het desbetreffende Natura 2000-gebied dan, ingeval van een hoofdweg, 3 kilometer, gemeten vanaf het midden van de rijbaan, of, ingeval van een hoofdvaarweg, 5 kilometer, gemeten vanaf het midden van de vaarweg, en
 - b. het project of de andere handeling heeft voor het desbetreffende Natura 2000-gebied geen andere mogelijke gevolgen dan stikstofdepositie, die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen, de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in het desbetreffende Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstoring effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen.
2. Voor de toepassing van het eerste lid, onderdeel a, onder 1°, geldt, in plaats van de in dat onderdeel genoemde waarde van 1 mol per hectare per jaar, voor het desbetreffende Natura 2000-gebied als waarde 0,05 mol per hectare per jaar, als uit het krachtens artikel 2.9, zevende lid, van de wet voorgeschreven rekenmodel op enig moment is gebleken dat ten aanzien van een hectare van een voor stikstof gevoelige habitat in dat gebied 5% of minder beschikbaar is van het deel van de depositieruimte dat in het kader van het programma op voorhand beschikbaar was gesteld ten behoeve van projecten of andere handelingen als bedoeld in het eerste lid, onderdeel a.
3. Ingeval het tweede lid van toepassing is, doet Onze Minister hiervan elektronisch mededeling op een bij ministeriële regeling aangewezen internetadres.
4. Onze Minister en Onze Minister van Infrastructuur en Milieu kunnen, nadat het tweede lid van toepassing is geworden, besluiten dat met ingang van een door hen vastgesteld tijdstip voor de toepassing van het eerste lid, onderdeel a, onder 1°, weer een waarde van 1 mol per hectare per jaar geldt, als naar hun oordeel voldoende

depositeruimte in het kader van het programma op voorhand beschikbaar is gesteld ten behoeve van projecten of andere handelingen als bedoeld in het eerste lid, onderdeel a. Dit besluit wordt genomen in overeenstemming met de bevoegde gezagen, bedoeld in artikel 2.1, vierde lid.

5. Het besluit, bedoeld in het vierde lid, wordt bekend gemaakt door plaatsing in de Staatscourant.

6. Het tweede lid is van overeenkomstige toepassing op de op grond van het vierde lid geldende waarde van 1 mol per hectare per jaar.

7. Het tweede lid is niet van toepassing ten aanzien van:

a. projecten en andere handelingen als bedoeld in artikel 2.8, eerste lid;

b. projecten en andere handelingen die op het moment waarop zij overeenkomstig krachtens artikel 2.9, achtste lid, van de wet gestelde regels zijn gemeld, dan wel, als geen melding is voorgeschreven, op het moment dat de realisatie aanving, onderscheidenlijk op het moment dat zij voor het eerst werden verricht een stikstofdepositie veroorzaakten die, rekening houdend met de in het eerste lid, onderdeel a, onder 1°, bedoelde cumulatie, de in dat onderdeel genoemde waarde van 1 mol per hectare per jaar niet overschreed, en die sindsdien niet significant zijn gewijzigd;

c. projecten en andere handelingen voor zover deze stikstofdepositie veroorzaken op Natura 2000-gebieden die niet in het programma zijn opgenomen.

Artikel 2.4 van de Regeling natuurbescherming luidt als volgt:

1. Het bevoegd gezag stelt de omvang van de in een toestemmingsbesluit toe te delen ontwikkelingsruimte vast met gebruikmaking van AERIUS Calculator.

2. De ontwikkelingsruimte die het bevoegd gezag toedeelt in een toestemmingsbesluit is gelijk aan de toename van de stikstofdepositie op een hectare van een voor stikstof gevoelig habitat in een Natura 2000-gebied die een project of andere handeling per kalenderjaar kan veroorzaken, uitgaande van het jaar waarin de depositie als gevolg van dat project of die andere handeling het hoogst is.

3. In een toestemmingsbesluit dat geldig is voor onbepaalde tijd kent het bevoegd gezag ontwikkelingsruimte eenmalig toe voor onbepaalde tijd.

4. Ingeval sprake is van een project of een andere handeling waarvoor toestemming wordt verleend voor een duur van ten hoogste vijf jaar is, in afwijking van het tweede lid, de ontwikkelingsruimte die het bevoegd gezag in het toestemmingsbesluit voor dat project of die handeling toedeelt gelijk aan de som van de stikstofdeposities die het project of de andere handeling in de onderscheiden jaren op de desbetreffende hectare kan veroorzaken, gedeeld door zes.

5. Ingeval een voorgenomen project of een andere handeling bestaat uit de wijziging of uitbreiding van een bestaande activiteit, wordt de in het tweede lid bedoelde toename bepaald ten opzichte van:

a. het project dat, of de andere handeling die is toegestaan op grond van een vergunning als bedoeld in artikel 2.7, tweede lid, van de wet, een beheerplan als bedoeld in artikel 2.3 van de wet of een omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 2.2aa, onderdeel a, van het Besluit omgevingsrecht, indien voor dat project of die handeling reeds toestemming is verleend door middel van een zodanig besluit, onderscheidenlijk het project of de andere handeling waarvoor een melding als bedoeld in artikel 2.7 is gedaan, of,

b. bij gebreke van een eerder besluit als bedoeld in onderdeel a, de bestaande activiteit en de daarbij behorende stikstofdepositie die ten hoogste feitelijk door die bestaande activiteit werd veroorzaakt vóór 1 januari 2015, of

c. de feitelijk veroorzaakte stikstofdepositie, bedoeld in onderdeel b, ingeval die hoger is dan de stikstofdepositie die is toegestaan op grond van een eerder besluit als bedoeld in onderdeel a, voor zover dat besluit vóór 1 juli 2015 is genomen.

6. Ingeval na een besluit als bedoeld in het vijfde lid, onderdeel a, of na een melding als bedoeld in artikel 2.7 een of meer meldingen zijn gedaan die betrekking hebben op wijzigingen van het project of de andere handeling waarop dat toestemmingsbesluit of de eerstgenoemde melding betrekking had, wordt de in het tweede lid bedoelde toename bepaald ten opzichte van het project of de andere handeling zoals dat, onderscheidenlijk die is gewijzigd overeenkomstig de laatste melding.

7. De stikstofdepositie, bedoeld in het vijfde lid, onderdelen b en c, betreft de hoogste stikstofdepositie die in de periode van 1 januari 2012 tot en met 31 december 2014 als gevolg van de daadwerkelijk in de betrokken inrichting verrichte activiteiten plaatsvond, voor zover die stikstofdepositie niet meer bedroeg dan de stikstofdepositie die mogelijk was overeenkomstig:

a. de op 1 januari 2015 voor de betrokken inrichting geldende omgevingsvergunning, voor zover het een activiteit betreft als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onderdeel e of i, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, of

b. de op 1 januari 2015 voor de betrokken inrichting geldende vergunning of gedane melding krachtens de Wet milieubeheer of Hinderwet.

8. In gevallen als bedoeld in het vijfde lid, onderdelen b en c, waarin een voorgenomen project of andere handeling betrekking heeft op een wijziging of uitbreiding van een bestaande activiteit in opdracht van de Minister van Defensie, wordt de toename, bedoeld in het tweede lid, bepaald ten opzichte van de stikstofdepositie van het volledig operationeel gebruik:

a. van een inrichting binnen de kaders van een omgevingsvergunning voor een activiteit als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onderdeel e of i, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, of een vergunning of melding krachtens de Wet milieubeheer of Hinderwet;

b. van een militaire luchthaven, met inbegrip van burgermedegebruik dat ingevolge de Wet luchtvaart is toegestaan en met inbegrip van het luchtvaartterrein, bedoeld in de Luchtvaartwet;

c. van een oefenterrein dat is toegestaan ingevolge het beheerplan, bedoeld in artikel 2.3 van de wet, voor het Natura 2000-gebied waarin dat oefenterrein ligt.

9. In afwijking van het vijfde lid wordt, ingeval een voorgenomen project of andere handeling betrekking heeft op de wijziging of uitbreiding van een weg, vaarweg of spoorweg, de toename, bedoeld in het tweede lid, bepaald ten opzichte van de stikstofdepositie als gevolg van het verkeer op het wegennet, het vaarwegennet onderscheidenlijk het spoorwegennet, uitgaande van de autonome ontwikkeling van dat verkeer.

10. Toedeling van ontwikkelingsruimte in een toestemmingsbesluit kan er niet toe leiden dat de resterende ontwikkelingsruimte voor een hectare van een voor stikstof gevoelig habitat in een Natura 2000-gebied minder bedraagt dan nul.

Artikel 2.9 van de Rnb luidt als volgt:

Als categorieën van handelingen als bedoeld in artikel 2.9, derde lid, van de wet worden aangewezen:

a. het weiden van vee en

b. het op of in de bodem brengen van meststoffen, voor zover zij zijn aan te merken als handelingen als bedoeld in artikel 1.3, eerste lid, van het Besluit natuurbescherming.

Artikel 2 van de Habitatrichtlijn (Richtlijn 92/43/EEG) luidt als volgt:

1. Deze richtlijn heeft tot doel bij te dragen tot het waarborgen van de biologische diversiteit door het instandhouden van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna op het Europese grondgebied van de Lid-Staten waarop het Verdrag van toepassing is.

2. De op grond van deze richtlijn genomen maatregelen beogen de natuurlijke habitats en de wilde dier- en plantesoorten van communautair belang in een gunstige staat van instandhouding te behouden of te herstellen.

3. In de op grond van deze richtlijn genomen maatregelen wordt rekening gehouden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, en met de regionale en lokale bijzonderheden.

Artikel 6 van de Habitatrichtlijn luidt als volgt:

1. De Lid-Staten treffen voor de speciale beschermingszones de nodige instandhoudingsmaatregelen; deze behelzen zo nodig passende specifieke of van ruimtelijke-ordeningsplannen deel uitmakende beheersplannen en passende wettelijke, bestuursrechtelijke of op een overeenkomst berustende maatregelen, die beantwoorden aan de ecologische vereisten van de typen natuurlijke habitats van bijlage I en de soorten van bijlage II die in die gebieden voorkomen.

2. De Lid-Staten treffen passende maatregelen om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in de speciale beschermingszones niet verslechtert en er geen storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de zones zijn aangewezen voor zover die factoren, gelet op de doelstellingen van deze richtlijn een significant effect zouden kunnen hebben.

3. Voor elk plan of project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor zo'n gebied, wordt een passende beoordeling gemaakt van de gevolgen voor het gebied, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied. Gelet op de conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied en onder voorbehoud van het bepaalde in lid 4, geven de bevoegde nationale instanties slechts toestemming voor dat plan of project nadat zij de zekerheid hebben verkregen dat het de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet zal aantasten en nadat zij in voorkomend geval inspraakmogelijkheden hebben geboden.

4. Indien een plan of project, ondanks negatieve conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied, bij ontstentenis van alternatieve oplossingen, om dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, toch moet worden gerealiseerd, neemt de Lid-Staat alle nodige compenserende maatregelen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft. De Lid-Staat stelt de Commissie op de hoogte van de genomen compenserende maatregelen.

Wanneer het betrokken gebied een gebied met een prioritair type natuurlijke habitat en/of een prioritaire soort is, kunnen alleen argumenten die verband houden met de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid of met voor het milieu wezenlijke gunstige effecten dan wel, na advies van de Commissie, andere dwingende redenen van groot openbaar belang worden aangevoerd.

bijlage 4

Aanwezig tijdens hoorzitting bezwaarschriftencommissie d.d. 14 september 2017:

Bezwaarmaker:	Namens:
	MOB en Vereniging Leefmilieu

Namens Gedeputeerde Staten van Fryslân	Namens:
	Gedeputeerde Staten van Fryslân
	Gedeputeerde Staten van Fryslân
	Gedeputeerde Staten van Fryslân

Naam:	Van:	Namens/vergunninghouder:	Awb-nr.:

plaat 4

	-	Maatschap Van der Zijl, Wildehornstersingel 6, Haskerhorne	114-17

bglage 5

OMGEVINGSBURO

WIEGERSMA

Il Heare-ein 1
9271 KL De Westereen

Telefoon: 0511-449985
Mobiel: 06-10550897

info@omgevingsburo.nl
www.omgevingsburo.nl

KvKnr: 01182589
Btwnr: NL 106.394.824.B01
NL92.RABO.0120.623.331

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]